

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra**

Linos Turskytės,
V kurso, komercinės teisės
Studijų atšakos studentės

Magistro darbas

**Teismo pranešimų, šaukimų ir kitų procesinių dokumentų įteikimas
užsienio valstybėse**

**Courts Notices, Writs Of Summons And Other Procedural Documents
Service To Foreign Countries**

Vadovas: prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius
Recenzentas: prof. habil. dr. Valentinas Mikelėnas

Vilnius 2007

TURINYS

Santrauka.....	2
Įžanga.....	3
I. Teismo dokumentų įteikimo kaip tarptautinio civilinio proceso instituto prigimtis, reikšmė bei įtaka civilinio proceso principų realizacijai.....	6
II. Procesinių dokumentų įteikimo būdai:.....	16
a) ES teisė: įteikimas pagal 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentą.....	16
b) Įteikimas pagal 1965 m. Hagos konvenciją.....	30
c) Įteikimas pagal dvišales tarptautines teisinės pagalbos sutartis.....	38
d) Įteikimas pagal nacionalinę teisę.....	47
III. Procesinių dokumentų įteikimo naujausios raidos tendencijos.....	50
Išvados.....	58
Literatūros sąrašas.....	60
Summary.....	63

SANTRAUKA.

Nuo pirmos iki paskutinės civilinio proceso stadijos bylinėjimasis neapsieina be įvairias funkcijas atliekančių procesinių dokumentų. Teisminiame nagrinėjime yra labai svarbu, kad teismo procesiniai dokumentai būtų įteikti tinkamai, nes tai turi didelės įtakos šalių teisiniams interesams ir tai yra būtina bylos nagrinėjimo sąlyga. Tinkamas teisminių dokumentų įteikimas yra svarbus ir dėl civilinio proceso principų realizacijos, proceso dalyvių teisių įgyvendinimo, užsienio valstybėje priimto teismo sprendimo pripažinimo ir vykdymo.

Jeigu teismo pranešimai, šaukimai ar kiti teismo procesiniai dokumentai turi būti įteikti užsienio valstybėje esančiam asmeniui, laikoma, kad tai yra vienas iš atvejų, kai byla turi užsienio (tarptautinį) elementą. Tada jau vyksta tarptautinis civilinis procesas ir įteikiant dokumentus reikia vadovautis ne tik nacionalinės teisės aktais, bet ir tarptautiniais dokumentais, kurie reglamentuoja teismo pranešimų, šaukimų ir kitų procesinių dokumentų įteikimą. Paprastos ir praktiškos tarpvalstybinio dokumentų įteikimo taisyklės – viena svarbiausių sąlygų, leidžiančių užtikrinti tinkamą valstybių teisinį bendradarbiavimą, kokybišką teisinės pagalbos teikimą. Kiekvienu atveju svarbu žinoti, koku dokumentu reikia remtis, norint įteikti teisminius dokumentus užsienio valstybėse esantiems asmenims.

Siekiant, kad teisinė pagalba tarp valstybių būtų vykdoma kuo sklandžiau, efektyviau ir greičiau, yra kuriamos įvairios priemonės, užtikrinančios, kad apie teismo procesinius dokumentus, kurie turi būti įteikti užsienyje, jų adresatui būtų pranešama pakankamai iš anksto, kad tie dokumentai būtų įteikiami kuo tinkamiau, paprasčiau ir sparčiau.

IŽANGA.

Temos aktualumas.

Siekiant įgyvendinti pagrindinius civilinio proceso tikslus – ginti asmenų, kurių materialinės subjektinės teisės ar įstatymų saugomi interesai pažeisti ar ginčijami, interesus, tinkamai taikyti įstatymus teismui nagrinėjant civilines bylas, priimant sprendimus bei juos vykdant, taip pat kuo greičiau atkurti teisinę taiką tarp ginčo šalių, aiškinti bei plėtoti teisę – reikia atlikti daugelį procesinių veikslių. Vienas iš jų, būtinas tinkamo bei sąžiningo proceso užtikrinimui ir kitoms asmenų teisėms užtikrinti yra teismo šaukimų, pranešimų ir kitų procesinių dokumentų įteikimas. Kadangi šių laikų civiliniame procese žodiškumo principas yra derinamas su rašytiniu, tai bet kurį atliekamą procesinį veikslių reikia įforminti raštu. Jei asmuo, kuriam reikia įteikti teismo dokumentą, t.y. adrestas, yra užsienio valstybėje, laikoma, kad byla turi užsienio (tarptautinį) elementą ir tokiu atveju reikia laikytis tokios teismo procesinių dokumentų įteikimo tvarkos, kokią numato ne tik nacionaliai teisės aktai, bet ir kiti tarptautiniai dokumentai, kurie reglamentuoja vieną iš tarptautinio civilinio proceso institutų – teismo pranešimų, šaukimų ir kitų procesinių dokumentų įteikimą užsienio valstybėse. Kadangi žmonės daug keliauja, apsigyvena įvairiose užsienio šalyse, didžiulis bendradarbiavimas vyksta tarp Lietuvos ir užsienio fizinių bei juridinių asmenų, ši tema yra aktuali norint, kad asmenų teisės būtų tinkamai įgyvendinamos iškilus tam tikram ginčui. Norėdamos sukurti reikiamas priemones, kurios užtikrintų, kad teismo procesiniai dokumentai adresatams, esantiems užsienyje, būtų įteikiami pakankamai operatyviai ir iš anksto ir taip būtų užtikrinamos atitinkamos asmenų teisės, valstybės rengia įvairius dokumentus ir priima atitinkamus teisės aktus. Taip valstybės siekia pagerinti tarpusavio teisinės pagalbos teikimą, supaprastinti ir pagreitinti jos procedūrą. Kiekvieno ginčo, turinčio tarptautinį (užsienio) elementą atveju yra labai svarbu žinoti, kokių teisės aktu vadovaujantis turi būti įteikiami procesiniai dokumentai.

Darbo tikslai.

Pagrindiniai šio magistro darbo tikslai yra atskleisti tinkamo teismo procesinių dokumentų įteikimo reikšmę, suprasti, kodėl teisminių dokumentų įteikimas užsienio valstybėse yra labai svarbus tarptautinio civilinio proceso institutas, paaiškinti, kokiais teisės aktais remiantis procesiniai dokumentai turi būti įteikiami užsienio valstybėje esantiems asmenims, apibūdinti procesinių dokumentų įteikimo būdus. Taip pat bus siekiama apžvelgti procesinių dokumentų įteikimo naujausias raidos tendencijas,

išsiaiškinti, kas trukdo tiesioginiam dokumentų įteikimui bei kokie pasiūlymai teikiami, kad teisminiai dokumentai kuo greičiau pasiektų adresatą, esantį užsienio valstybėje.

Darbo objektas.

Šiame darbe kalbama apie atvejus, kai byla turi tarptautinį elementą ir teismo pranešimus, šaukimus bei kitus procesinius dokumentus reikia įteikti asmenims, kurie yra užsienio valstybėse. Darbas suskirstytas į tris struktūrines dalis. Pirmojoje dalyje nagrinėjama teismo dokumentų įteikimo kaip tarptautinio civilinio proceso instituto prigimtis, reikšmė bei įtaka civilinio proceso principų realizacijai. Pagrindinis dėmesys šioje dalyje bus skirtas siekiant išsiaiškinti, kodėl šis institutas yra labai svarbus, jam skiriama daug įvairių institucijų dėmesio, priimamai svarbūs tarptautiniai teisės aktai bei siekiama įteikimo procedūras suvienodinti, kad dokumentai būtų įteikiami kuo tinkamiau ir kuo greičiau taip pagerinant valstybių tarpusavio teisinės pagalbos teikimą bei supaprastinant ir pagreitinant jos procedūrą. Antrojoje dalyje aptariami procesinių dokumentų įteikimo būdai, taip pat bandoma išsiaiškinti, koku atveju kurį būdą reikia naudoti, kokiais teisės aktais remtis. Ši dalis savo ruožtu pagal dokumentų įteikimo būdus dar suskirstyta į atskirus skyrius. Pirmajame skyriuje kalbama apie Europos Sąjungos teisę: aptariamas procesinių dokumentų įteikimas pagal 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentą Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse. Antrajame skirsnyje kalbama apie įteikimą pagal 1965 m. Hagos konvenciją dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo užsienyje ir kada ji taikoma. Trečiajame skyriuje nagrinėjamas procesinių dokumentų įteikimas pagal dvišales tarptautines teisinės pagalbos sutartis. Plačiau apžvelgtos dvišalės sutartys, pasirašytos tarp Lietuvos ir Rusijos Federacijos, Lietuvos ir Kinijos Liaudies Respublikos, Lietuvos ir Ukrainos, Lietuvos ir Baltarusijos bei tarp Lietuvos ir Moldovos. Ketvirtasis skyrius skirtas tarptautino įteikimo aptarimui pagal nacionalinę teisę. Paskutinėje, trečiojoje darbo dalyje bus apžvelgtos procesinių dokumentų įteikimo naujausios raidos tendencijos. Bus bandoma išsiaiškinti, ar galimas teisminių dokumentų įteikimas užsienyje esantiems asmenims per telekomunikacijų galinius įrenginius. Taip pat bandoma atsakyti į klausimą, ar tikrai yra galimi tiesioginiai teismo procesinių dokumentų įteikimo būdai ir kas trukdo bylos šalims jais naudotis. Apžvelgiami pasiūlymai, kurie teikiami siekiant spartesnio ir efektyvesnio teismo pranešimų, šaukimų bei kitų procesinių dokumentų įteikimo.

Tyrimo metodai.

Darbe naudojami įvairūs tyrimo bei analizės metodai. Lyginamasis metodas naudojamas apžvelgiant procesinių dokumentų įteikimo būdus skirtingose valstybėse, taip pat lyginami įteikimo būdai, reglamentuojami skirtingų teisės aktų. Sisteminio metodo pagalba bandoma išsiaiškinti, koku dokumentu reikia remtis, norint įteikti teismo procesinius dokumentus užsienyje esantiems asmenims. Istorinio metodo pagalba aiškinama teismo procesinių dokumentų įteikimo, kaip tarptautinio civilinio proceso instituto prigimtis reikšmė, vienodinimo būtinybė.

Naudoti šaltiniai.

Darbe naudojamos tokios literatūros rūšys: norminiai teisės aktai, teismų praktika, teisės mokslininkų monografijos, vadovėliai, taip pat elektroniniai dokumentai. Analizuojant temą tiriami tarptautiniai dokumentai, didžiausias dėmesys skiriamas 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentui Nr. 1348/2000. Naudotos ne tik lietuvių autorių, bet ir užsienio autorių, tokių kaip Paula Loughlin, Stephen Gerlis knygos apie civilinį procesą. Darbe remiamasi Europos Teisingumo Teismo praktika nagrinėjamu klausimu. Atskleidžiant pasirinktą temą, pasitelkiam Europos Sąjungos institucijų *travaux preparatoires*.

I. TEISMO DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO KAIP TARPTAUTINIO CIVILINIO PROCESO INSTITUTO PRIGIMTIS, REIKŠMĖ BEI ĮTAKA CIVILINIO PROCESO PRINCIPŲ REALIZACIJAI.

Pirmieji žinomi civiliniai procesai paprastai buvo žodiniai. Tai vaizdžiai atskleidžia romėnų civilinis procesas – koks ieškinyš bebūtų, bylos šalys žodžiu ir tam tikru judesiu, atlikdamos atitinkamus ritualus, įrodinėjo savo teisumą. Ilgainiui, civiliniams teisiniams santykiams tampant sudėtingesniems, atsirado ir rašytinio proceso elementų¹. Šiuolaikinis civilinis procesas sunkiai įsivaizduojamas be gausybės procesinių dokumentų. Nuo pirmos iki paskutinės civilinio proceso stadijos bylinėjimasis neapsieina be įvairias funkcijas atliekančių procesinių dokumentų: jais išreiškiama byloje dalyvaujančių asmenų ir teismo valia, pozicijos, nuomonės, apsieičiama informacija, inicijuojamas, užbaigiamas procesas ar daroma įtaka jo eigai, įgyvendinamos byloje dalyvaujančių asmenų procesinės teisės ir pareigos ir kt². Taigi, svarstant bylą teisme, labai svarbu palaikyti ryšį. Būtina šalis ir teisėją informuoti apie tai, ko reikalauja ieškovas, kokius argumentus pateikia gynėjas, kas vyksta proceso metu ir kokį sprendimą priima teisėjas. Šis ryšys yra palaikomas pasitelkiant į pagalbą vieną civilinio proceso institutų – procesinių dokumentų įteikimą. Matome, jog procesinių dokumentų reikšmė yra tikrai ne maža:

- 1) tai bet kurio subjekto valios išreiškimo būdas;
- 2) procesinių dokumentų pagalba perteikiama informacija teismui;
- 3) procesiniai dokumentai yra priemonė apsikeisti informacija tarp šalių ir kitų byloje dalyvaujančių asmenų;
- 4) procesinių dokumentų pagalba užtikrinamas viešumo principas ir visuomenės galimybė sužinoti apie teismo procesą;
- 5) teismo procesiniai dokumentai svarbūs teisės aiškinimui ir taikymui.

Gali kilti klausimas, ar procesinio įteikimo instituto srityje vyrauja tik valstybės pareiga užtikrinti tinkamą procesinių dokumentų įteikimą, o bylos dalyviai turi tik teisę reikalauti, kad ši pareiga būtų vykdoma tinkamai? Nors į šį klausimą reikėtų atsakyti neigiamai, nes civilinį ginčą išnagrinėti yra ne tik teismo, bet ir šalių reikalas, tačiau vis dėlto tinkamas įteikimas pirmiausia yra valstybės pareiga – tai pripažinta civilinio proceso Europos kontinentinės teisės valstybėse taisyklė. Todėl būtų galima kalbėti apie

¹ DRIUKAS, A., VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. II tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 389.

² Ten pat.

tam tikrą šios pareigos padalijimą tarp teismo ir šalių, tačiau jokių būdų ne apie visišką jos perkėlimą tik ginčo šalims³.

Tinkamas dokumentų įteikimas labai svarbus teisiniame nagrinėjime. Jeigu dokumentai neįteikiami, gali būti padaryta didelė žala šalių teisiniams interesams. Tinkamai įteikti teismo procesinius dokumentus yra labai svarbu dėl keleto priežasčių. Pirmiausia, dėl labai svarbių civilinio proceso principų, kuriais ir paremtas visas civilinis procesas. Tai tinkamo, sąžiningo proceso principai, kurie daugelyje pasaulio valstybių yra pripažįstami kaip vieni svarbiausių. Teismo procesas gali būti pripažįstamas tinkamu, sąžiningu tik jeigu asmuo buvo tinkamai informuotas apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką ir jam buvo tinkamai įteikti kiti teismo dokumentai⁴. Civilinio proceso teisės tikslas yra civilinius procesinius santykius sureguliuoti taip, kad kiekviena civilinė byla būtų išnagrinėta kuo greičiau ir teisingiau. Vienas pagrindinių tarptautinių teisės aktų – Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, pasako, jog kiekvienas asmuo turi teisę, kad „...jo byla būtų nagrinėjama per protingą laiką“. Nuo efektyvios procesinių dokumentų įteikimo procedūros daug priklauso bylos nagrinėjimo koncentruotumo principo įgyvendinimo galimybė civiliniame procese⁵. Kiekvienas asmuo turi teisę į tinkamą teisminę gynybą, bei teisę būti išklaudytas. Tinkamas pranešimas apie teismo posėdį yra būtina šių teisių įgyvendinimo sąlyga, kurią šiuolaikiniame civiliniame procese turi užtikrinti valstybė. Todėl jei procesinių dokumentų įteikimo procedūra bus netinkama, teismas bus priverstas atidėti bylos nagrinėjimą ir taip bus sudaromos sąlygos bylos nagrinėjimo vilkinimui, tuo pačiu pažeidžiami ir civilinio proceso principai. Dokumentų perdavimas ir įteikimas taip pat yra susijęs su teisės į teisingumo vykdymą, atsakovo apsaugos ir proceso ekonomiško tarpusavio poveikiu, taigi procesinių dokumentų įteikimas turi įtakos ir ekonomiško principui. Bendrieji teisės principai visų pirma apima pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką saugotinas pagrindines teises. Šiuo atveju atsižvelgiama į bendras valstybių narių konstitucines tradicijas ir tarptautinių sutarčių dėl žmogaus teisių apsaugos, kurias sudarant dalyvavo valstybės narės arba prie kurių jos prisijungė, nuorodas. Šioms sutartims, *inter alia*, priskiriama Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, kaip matyti iš ES 6 straipsnio 2 dalies. Iš šios Teisingumo Teismo saugotinos srities išsivystė sąžiningo proceso principas, kuris, nors ir įtvirtina

³ DRIUKAS, A., VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. II tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 124.

⁴ LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius, Justitia, 2005, p. 592.

⁵ NEKROŠIUS, V. *Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 122.

spartesnį procesą, bet ypatingą dėmesį skiria šalių procesiniam lygiateisiškumui. Tačiau tuo pačiu metu jis apima ir apsaugą pagal EŽTK, o tuo pačiu ir bendruosius teisės principus, teisę į pagal įstatymą įsteigtą teismą (6 straipsnio 1 dalis) ir teisę būti išklausytam (6 straipsnio 3 dalis)⁶. Atsižvelgiant į tai, kas pasakyta, galime išskirti dar keletą civilinio proceso principų, kuriems turi įtakos teismo procesinių dokumentų įteikimas: tai sąžiningo teismo proceso principas, proceso šalių lygiateisiškumo principas bei kiti. Kalbant išsamiau apie proceso šalių lygybės principą, reikėtų pasakyti, jog šiuolaikinė civilinio proceso teisė šį principą įtvirtina nedviprasmiškai. Jo esmė yra ta, kad šalims turi būti suteiktos lygios galimybės pasirengti bylai, susipažinti su bylos medžiaga, dalyvauti teisminiuose ginčiuose. Taigi, galime daryti išvadą, jog dokumentų, kurie reguliuoja teismo procesinių dokumentų įteikimą užsienio valstybėse, nuostatas reikia aiškinti atsižvelgiant į šiuos principus.

Teismo proceso dalyviai turi ne tik tam tikrų pareigų, bet ir teisių. Kai kurias iš savo turimų procesinių teisių asmenys gali įgyvendinti tik jeigu jiems tinkamai įteikti procesiniai dokumentai, kurių būtinai reikia atitinkamiems procesiniams veiksams atlikti. Viena iš labai svarbių procesinių asmens teisių, yra teisė į teisminę gynybą. Todėl jei kyla neaiškumų dėl tinkamo procesinių dokumentų įteikimo, teismas sustabdo bylos procesą kol įrodoma, kad atsakovas turėjo galimybę laiku gauti bylos iškėlimo arba lygiavertį dokumentą, kad galėtų pasirengti gynybai arba imtis visų šiam tikslui būtinų priemonių⁷. Taip pat iš Europos žmogaus teisių konvencijos, kaip ją aiškina Europos žmogaus teisių teismas, išplaukia, kad iš šios konvencijos 6 straipsnyje įtvirtintos teisės į teisingą teismo procesą kylanti teisė į gynybą reikalauja konkrečios ir veiksmingos apsaugos, galinčios užtikrinti, kad atsakovas galės tinkamai pasinaudoti savo teisėmis⁸. Taigi antra priežastis, dėl kurios yra svarbu tinkamai įteikti teismo dokumentus – tai proceso dalyvių teisių įgyvendinimas.

Trečioji, taip pat labai svarbi priežastis, tai užsienio valstybėje priimto teismo sprendimo pripažinimas ir vykdymas. Tiek vidaus, tiek tarptautinė teisė numato, kad užsienio teismo sprendimas gali būti nepripažįstamas ir nevykdomas, jeigu atsakovui nebuvo tinkamai pranešta apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką. Pavyzdžiui, Lietuvos ir Rusijos sutarties 56 straipsnio 1 punkte sakoma, jog pripažinti teismo sprendimą arba leisti

⁶ Generalinės advokatės Christine Stix-Hackl 2005 m. birželio 28 d. išvada Europos Teisingumo Teismo byloje C-443/03 *Gotz Leffler v. Berlin Chemie AG*.

⁷ Europos Teisingumo Teismo 2005 m. lapkričio 5 d. sprendimas byloje C-443/03, *Gotz Leffler v. Berlin Chemie AG*.

⁸ Europos Teisingumo Teismo 2006 m. gruodžio 14 d. sprendimas byloje C-283/05, *ASML Netherlands v. Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS)*.

jį vykdyti gali būti atsisakyta, jeigu padavęs prašymą asmuo arba atsakovas nedalyvavo procese dėl to, kad jam arba jo įgaliotiniui nebuvo laiku ir nustatyta forma įteiktas šaukimas į teismą. Kaip dar vieną pavyzdį galime pateikti Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo 34 straipsnio 2 punktą, kuris numato, kad valstybėje narėje priimtas sprendimas nepripažįstamas kitoje valstybėje narėje, „jei jis buvo priimtas atsakovui nedalyvaujant procese, ir jei atsakovas neturėjo galimybės laiku ir tinkamu būdu gauti bylos iškėlimo arba lygiaverčio dokumento, kad galėtų pasirengti gynybai, išskyrus jei atsakovas nepradėjo proceso siekdamas apskūsti tokį sprendimą, kai tai jam buvo įmanoma padaryti“.

Taigi, pranešimo apie bylos nagrinėjimą ir kitų su civiline byla susijusių dokumentų įteikimas šalims yra būtina bylos nagrinėjimo sąlyga. Jeigu pranešimas apie bylos nagrinėjimą ar kiti dokumentai šaliai nebus įteikti tinkamai, toje byloje priimtas sprendimas ne tik bus neteisėtas nacionalinės teisės požiūriu, bet ir galės sukelti problemų vykdomas užsienio šalyse⁹. Terminas, per kurį įteikiami teismo procesiniai dokumentai, bei jų įteikimo būdas gali būti lemiamos svarbos civilinės bylos nagrinėjimo procese. Pavyzdžiui, ieškinio ar pareiškimo įteikimo būdas bei terminas yra labai svarbus terminui, per kurį ieškinys ar pareiškimas gali būti pateikiamas¹⁰. LR CPK 329 straipsnio, kuris reglamentuoja sprendimo panaikinimą pažeidus arba neteisėtai pritaikius procesinės teisės normas, 3 dalies 1 punktą kaip vieną iš absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų nurodo atvejį, kuomet pirmosios instancijos teismas išnagrinėja bylą, kai nebuvo nors vieno iš byloje dalyvaujančių asmenų, kuriam nebuvo pranešta apie teismo posėdžio laiką ir vietą, jeigu toks asmuo remdamasis šia aplinkybe grindžia savo apeliacinį skundą.

Kiekviena valstybė yra įvairių santykių sistema. Šie santykiai susiklosto ne tik uždarai atitinkamos valstybės viduje ir tik tarp jos piliečių, bet kasdien išsiplečia už valstybės ribų. Skirtingų valstybių piliečiai ir juridiniai asmenys sudaro įvairias sutartis, steigia įmones, kuria bendrą verslą ir bando jį plėtoti keliose šalyse, keliauja ir sudaro begalę įvairiausių sandorių. Esant įvairiems ryšiams tarp skirtingų valstybių piliečių ar juridinių asmenų dažnai kyla konfliktai ir tada reikia išspręsti klausimą, kurios valstybės teismas nagrinės tarp šalių atsiradusį ginčą. Panašių problemų gali kilti ir daugeliu kitų atvejų: kai reikia nustatyti užsienio valstybės piliečio, pareiškiančio ieškinį, civilinį procesinį teismus ir veiksnumą, kai reikia rinkti įrodymus užsienio valstybėje, kai vienos valstybės priimtą teismo sprendimą reikia vykdyti kitoje valstybėje, taip pat kai

⁹ LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius, Justitia, 2005, p. 592.

¹⁰ LOUGHLIN, P., GERLIS, S. *Civil procedure*. London: Cavendish Publishing Limited. 2004, p. 155.

reikia įteikti teismo procesinius dokumentus užsienio valstybėje esantiems asmenims ir kitais atvejais. Šių klausimų ypatumą lemia tai, kad šiais atvejais civilinę bylą nagrinėti reikia ne tik pagal nacionalinį civilinį procesą reglamentuojančius teisės aktus, bet taikyti ir kitus teisės šaltinius, kurie reglamentuoja civilinių bylų, turinčių užsienio (tarptautinį) elementą, specifiką. Yra keletas atvejų, kai byla turi užsienio (tarptautinį) elementą:

- 1) viena iš ginčo šalių ar kitas byloje dalyvaujantis asmuo gyvena ar turi buveinę užsienio valstybėje;
- 2) užsienio valstybėje yra šalių ginčo objektas, pavyzdžiui, nekilnojamasis daiktas;
- 3) teismo pranešimai ar šaukimai turi būti įteikti užsienio valstybėje esančiam asmeniui;
- 4) užsienio valstybėje yra įrodymai, reikalingi negrinėjamai bylai;
- 5) būtina surinkti informaciją apie taikytiną užsienio teisę ar gauti kitokią teisinę pagalbą;
- 6) teismo sprendimas, kurį prašoma vykdyti, priimtas užsienio valstybės teismo.

Jeigu civilinė byla turi užsienio (tarptautinį) elementą, tai jau ne grynai nacionalinis, o tarptautinis civilinis procesas¹¹. Normos, reguliuojančios tarptautinio pobūdžio bylinejimąsi civilinėse bylose, yra sudedamoji nacionalinio civilinio proceso teisės dalis. Šios normos reguliuoja teismo, byloje dalyvaujančių asmenų ir kitų proceso dalyvių veiklą nagrinėjant ir sprendžiant tarptautinio pobūdžio civilines bylas bei vykdamas jose priimtus sprendimus. Daugumos autorių nuomone, tarptautinio civilinio proceso šaltiniai yra:

- 1) tarptautinė teisė – tarptautinės dvišalės sutartys ir daugiašalės konvencijos;
- 2) nacionalinė teisė;
- 3) teismų praktika;
- 4) teisės doktrina.

Lietuvai 2004 m. gegužės 1 d. tapus Europos Sąjungos nare, tarptautinio civilinio proceso šaltinis yra ir Europos Sąjungos teisė¹².

Taigi, jeigu teismo pranešimai, šaukimai ar kiti teismo procesiniai dokumentai turi būti įteikti užsienio valstybėje esančiam asmeniui, laikoma, kad tai yra vienas iš atvejų, kai byla turi užsienio (tarptautinį) elementą. Tada jau vyksta tarptautinis civilinis procesas ir įteikiant dokumentus reikia vadovautis ne tik nacionalinės teisės aktais, bet ir tarptautiniais dokumentais, kurie reglamentuoja teismo pranešimų, šaukimų ir kitų procesinių dokumentų įteikimą.

¹¹ LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius, Justitia, 2005, p. 543.

¹² Ten pat, p. 544.

Tarptautiniai dokumentai priimami vienodinant ir derinant skirtingų valstybių teisę. Teisės vienodinimo poreikis paprastai kyla tada, kai paaiškėja, jog skirtingų valstybių nacionalinė teisė tam tikrą klausimą reglamentuoja skirtingai arba neefektyviai ir tai trukdo plėtoti tarptautinį ekonominį bendradarbiavimą, tarptautinę prekybą, trukdo laisvam asmenų bei kapitalo judėjimui ir pan¹³. Ieškovų, gyvenančių vienoje šalyje, apsauga nuo sudėtingų dokumentų įteikimo užsienyje – ypač nuo fiktyvaus įteikimo – buvo labai svarbi tarptautinėje proceso teisėje. Dėl tarptautinėje teisėje labai gerbiamo valstybių suvereniteto, įteikimas tarptautiniuose teisiniuose santykiuose iki specialių instrumentų parengimo buvo įmanomas – jei apskritai – tik diplomatinio keliu¹⁴. Todėl anksčiau dokumentų įteikimas bylos šalims kitose valstybėse sukeldavo daug sunkumų nagrinėjant tarptautines bylas. Minėta sistema buvo papildyta tarptautiniais susitarimais, kas, atsižvelgiant į tematikos artimumą valstybių suverenitetui, beveik nestebina. Tokiais susitarimais buvo sukurtos tarptautinio dokumentų perdavimo ir įteikimo procedūros, tačiau tuo pačiu metu, taip pat dėl būtinumo paisyti valstybių suvereniteto, buvo skirta mažai dėmesio veiksmingumo klausimams¹⁵. Paprastos ir praktiškos tarpvalstybinio dokumentų įteikimo taisyklės – viena svarbiausių sąlygų, leidžiančių užtikrinti tinkamą valstybių teisinį bendradarbiavimą, kokybišką teisinės pagalbos teikimą. Todėl siekiant pagerinti ir paspartinti teismines procedūras valstybės priima įvairius tarptautinius dokumentus teismo procesinių dokumentų įteikimo užsienio valstybėse klausimu. Galima teigti, jog praktiškai visose dvišalėse tarptautinės teisinės pagalbos sutartyse, kurias Lietuva yra sudariusi su kitomis valstybėmis, yra aptariama teismo pranešimų, šaukimų ir kitų procesinių dokumentų įteikimo tvarka. Siekiant, kad dokumentų įteikimo procedūra būtų kuo paprastesnė ir vienodesnė pasauliniu mastu, buvo priimta 1965 m. Hagos konvencija dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo užsienyje. Viena vertus, ši konvencija pagerino įprastinę įteikimo diplomatinio keliu sistemą, nustatydamą galimybę įteikti tarpininkaujant centrinėms institucijoms; kita vertus, Hagos konvencija pradėjo saugoti atsakovą, nustatydamą, kad sprendimą už akių galima priimti tik tuomet, kai užtikrinama, kad įteiktinas dokumentas iš tikrųjų pasiekė atsakovą ir jam buvo suteikta pakankamai laiko nuo ieškinio pareiškimo iki jo žodinio nagrinėjimo¹⁶.

¹³ MIKELĖNAS, V. Civilinio proceso teisės vienodinimas bei derinimas ir naujasis Lietuvos Civilinio proceso kodeksas. *Jurisprudencija*, 2002, nr. 28(20), p. 179.

¹⁴ Generalinės advokatės Christine Stix-Hackl 2005 m. birželio 28 d. išvada Europos Teisingumo Teismo byloje C-443/03 *Gotz Leffler v. Berlin Chemie AG*.

¹⁵ Ten pat.

¹⁶ Ten pat.

Kadangi vienu svarbiausių šiuolaikinių nepriklausomų valstybių uždavinių yra įsijungimas į tarptautinę valstybių bendriją ir jos sutarčių sistemą, tai natūralu, jog Lietuvos Respublikai tokia integracija į tarptautinių sutarčių sistemą, tarptautinių įsipareigojimų vykdymas bei valstybės indėlis į tarptautinio bendradarbiavimo įgyvendinimą yra labai svarbūs elementai integruojantis į tarptautinę valstybių bendriją. Lietuvos Respublikai reikėjo teisinio pagrindo toliau plėtoti tarptautinį teisinį bendradarbiavimą civiliniuose ir komerciniuose teisiniuose santykiuose, todėl 1965 m. lapkričio 15 d. Hagos konvenciją Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo 2000 m. gegužės 9 dieną. Iki to momento teisinis bendradarbiavimas civilinėse ir komercinėse bylose vyko tik Lietuvos Respublikos sudarytų tarptautinių sutarčių pagrindu. Taigi, Hagos konvencijos ratifikavimas turėjo iš esmės palengvinti teismų susižinojimą su užsienio valstybėmis, nes šios konvencijos dalyvės yra daugiau nei keturiasdešimt valstybių¹⁷. Prisimenant vieną svarbiausių šiuolaikinio civilinio proceso principų – proceso šalių lygiateisiškumo principą, galime paminėti, jog, prieš Lietuvos Respublikai ratifikuojant Hagos konvenciją dėl dokumentų įteikimo, situacija buvo tokia, kad Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas numatė galimybę nagrinėti civilines ir komercines bylas nesant vienai iš proceso šalių tik išimtiniais atvejais, o kitais atvejais ginčo nagrinėjimas tampa negalimu. Tokia situacija labiausiai būdinga byloms, kurių viena šalis yra užsienio valstybėje. Tokiu atveju Lietuvos Respublikos teismai neturėjo galimybės įteikti teismo procesinių dokumentų vienai iš proceso šalių ir taip sustodavo civilinių ir komercinių ginčų nagrinėjamas teismuose. Taip, žinoma, buvo pažeidžiami ir kiti civilinio proceso principai, tokie kaip proceso efektyvumo, protingo ir kuo trumpesnio bylos nagrinėjimo laiko. Lietuvos Respublikai prisijungus prie Hagos konvencijos dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse ir komercinėse bylose įteikimo užsienyje, buvo suteikta galimybė Lietuvos teismams įteikti teismo pranešimus, šaukimus ir kitus procesinius dokumentus užsienio valstybėse nuolat ar laikinai gyvenantiems asmenims, suinteresuotiems bylos baigtimi, o taip pat sureguliuoti užsienio valstybių teismų teismo procesinių dokumentų įteikimo tvarką Lietuvoje. Ko gero dėl tų pačių priežasčių 1965 m. lapkričio 15 d. Hagos konvencijos dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo užsienyje narėmis buvo tapusios ir kitos valstybės.

Laikui bėgant ir vis labiau vystantis tarptautiniams ekonominiais santykiams, o Europos sąjungos erdvėje stiprinant tinkamą vidaus rinkos veikimą buvo siekiama dar

¹⁷ LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005, p. 596.

labiau pagerinti ir paspartinti teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse ar komercinėse bylose įteikimą tarp valstybių narių. Europos teisingumo erdvėje koordinuoti procesinių institucijų konkurenciją ir užtikrinti laisvą teismo sprendimų judėjimą turėjo 1968 m. Briuselio konvencija. Tačiau procesinių dokumentų perdavimo atžvilgiu Briuselio konvencija papildomo protokolo IV straipsnyje apsiribojo nuoroda į tuo laikotarpiu neseniai priimtą Hagos konvenciją. Kad būtų imtasi naujos politinės iniciatyvos, turėjo būti konstatuota kad laisvam teismo sprendimų judėjimui vidaus rinkoje užkerta kelią dokumentų įteikimas. Šiuo atveju derėtų priminti, kad ir Bendrijos vidaus teisiniuose santykiuose dokumento įteikimui nustatyta dviguba teisminė kontrolė: pirmiausia, sprendžiant klausimą dėl galimybės prireikus priimti sprendimą už akių, kai (užsienio) atsakovas neatvyksta į teismą nustatytą dieną, o vėliau – pripažinimo procedūroje, jei reikia pripažinti kitoje valstybėje narėje priimtą sprendimą už akių. Abiejose procedūrose gali būti nagrinėjami galimi įteikimo trūkumai su atitinkamais uždelsimais ir su tuo susijusiomis abejonėmis ir protestais¹⁸. Taryba 1997 m. gegužės 26 d. aktu parengė Konvenciją dėl Europos Sąjungos teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse ir rekomendavo ją priimti valstybėms narėms pagal atitinkamas jų konstitucines normas. Tačiau minėta konvencija neįsigaliojo¹⁹. Po Amsterdamo sutarties įsigaliojimo, kurios tikslas – sukurti laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę, 1999 m. gegužės 26 d. Komisija pateikė pasiūlymą dėl Tarybos direktyvos dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse ir komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse. Šį dokumentą pateikus Europos Parlamentui, šis pasiūlė jį priimti reglamento forma²⁰. Taip atsirado Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse. Reglamento atsiradimo istorija rodo, kad nacionalinės teisės nuostatomis nebuvo galima išspręsti tarptautinio įteikimo klausimų nei siekiant efektyvios proceso eigos, nei pakankamai apsaugant teisėtus ieškovo ir atsakovo interesus. Tarptautiniai instrumentai taip pat pasirodė esantys nepakankami ir todėl reikėjo imtis iniciatyvos Bendrijos lygmeniu. Reglamento tikslas yra tolesnis laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės, kurioje užtikrinamas laisvas asmenų judėjimas,

¹⁸ Generalinės advokatės Christine Stix-Hackl 2005 m. birželio 28 d. išvada Europos Teisingumo Teismo byloje C-443/03 *Gotz Leffler v. Berlin Chemie AG*.

¹⁹ Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse.

²⁰ Europos Teisingumo Teismo 2005 m. lapkričio 5 d. sprendimas byloje C-443/03, *Gotz Leffler v. Berlin Chemie AG*.

plėtojimas²¹. Nei vienas iš mūsų, kuris keliauja, apsigyvena užsienio valstybėse, turi ryšių su užsienyje gyvenančiais asmenimis, taip pat juridiniai asmenys, kurių veiklos ribos išsiplečia už buveinės valstybės ribų, nėra užtikrintas, kad jam neteks susidurti su įvairiais teisiniais ginčais ir sudalyvauti tarptautiniame civiliniame procese. Esant tokiai situacijai, kiekvienas asmuo, tiek fizinis, tiek juridinis, turi būti tikras, jog jo teisės bei turimų teisių teisinės pasekmės vienodai bus aiškinamos ir užsienio valstybėse, kadangi nevienodas teisių pasekmių išaiškinimas, ypač pagrindinių teisių atžvilgiu, jautrioje civilinio proceso sferoje nulemtų nepriimtina teisinį netikrumą ir susikaidymą. Taigi, dar kartą galime patvirtinti, jog tarptautinis teismo procesinių dokumentų įteikimas yra labai svarbus institutas, kuris turi būti tinkamai reguliojamas tarptautiniu mastu, taip užtikrinant tiek ieškovo, tiek atsakovo teises, kai bylos šalys yra skirtingose valstybėse. Lietuvos Respublikoje Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse įsigaliojo ir buvo pradėtas tiesiogiai taikyti nuo 2004 m. gegužės 1 dienos, Lietuvai tapus ES valstybe nare.

Atsižvelgiant į tai, kas anksčiau paminėta, galime pasakyti, jog priimti tarptautinius dokumentus, kurie reglamentuotų teismo pranešimų, šaukimų bei kitų teismo procesinių dokumentų įteikimą užsienio valstybėse, tai yra atvejus, kai teisminius dokumentus reikia įteikti užsienio valstybėse esantiems asmenims (adresatas yra užsienio valstybėje) buvo būtina siekinat teisinio bendradarbiavimo, kuriant bendrą teisinę erdvę. Civilinės bylos šalims, dalyvaujančioms teisminiame procese, kurio byla turi užsienio (tarptautinį) elementą, turi būti suteikiamos tokios pat teisės ir garantijos, kokias šalys turėtų, jei byla būtų sprendžiama neišeinant už jų buvimo vietos valstybės ribų. Taigi, pakankamai spartus civilinis procesas ir teisinis tikrumas yra esminiai dalykai, kurie turi būti užtikrinti asmenims, kurie vis dažniau sudaro įvairius tarptautinius sandorius, vysto tarptautinius santykius privačiame, ekonominiame ar kultūriniame sektoriuose, kas dažnai neišvengiamai veda į įvairius ginčus ir teisminį bylinejimąsi. Neišvengiamai, civiliniame procese teismo pranešimų, šaukimų ir kitų procesinių dokumentų įteikimas iš vienos valstybės į kitą valstybę yra labai svarbus faktorius, kad procesas būtų pripažintas tinkamu.

²¹ Generalinės advokatės Christine Stix-Hackl 2005 m. birželio 28 d. išvada Europos Teisingumo Teismo byloje C-443/03 *Gotz Leffler v. Berlin Chemie AG*.

Siekiant išvengti užsitiesiančių teismo procesų bei išvengti įvairių teisminių dokumentų įteikimo klaidų, įteikimo tvarka aptariama ne tik dvišalėse tarptautinės teisinės pagalbos sutartyse, bet priimami ir labai svarbūs atskiri, vien tik dokumentų įteikimui skirti, tarptautiniai dokumentai, kurių naujausias ir Europos Sąjungos erdvėje svarbiausias yra Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse.

II. PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO BŪDAI.

a) ES teisė: įteikimas pagal 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentą.

Vienas iš pagrindinių ES teisės aktų, reglamentuojantis teisinę pagalbą civilinėse ir komercinėse bylose tarp ES valstybių narių teismų, kuriuo turi remtis ES valstybių narių teismai, norėdami gauti atitinkamą teisinę pagalbą civilinėse ar komercinėse bylose vienoje iš ES valstybių narių arba vykdydami iš šių valstybių gautus teisinės pagalbos prašymus, yra 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamentas dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse (EB) Nr. 1348/2000. Šis reglamentas įsigaliojo 2001 m. gegužės 31 d. visoms valstybėms narėms, išskyrus Daniją. Tarp Danijos ir kitų valstybių narių taikoma 1965 m. Hagos konvencija dėl dokumentų įteikimo. Minėtas Reglamentas nuo 2004 m. gegužės 1d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos atžvilgiu ir buvo pradėtas taikyti tiesiogiai. Tarybos Reglamento Nr. 1348/2000 paskirtis yra sudaryti tinkamas sąlygas vienos ES valstybės narės teismui įteikti teisinius ar neteisinius dokumentus civilinėje ar komercinėje byloje kitoje ES valstybėje narėje gyvenančiam (ar esančiam) asmeniui. Šio Reglamento preambulės 6 punkte nurodoma, jog veiksminga ir operatyvi civilinių bylų nagrinėjimo tvarka reiškia, kad teisminių ir neteisminių dokumentų perdavimas tarp valstybių narių paskirtų vietos institucijų turi būti atliekamas tiesiogiai ir greitomis priemonėmis. Būtent tiesioginio ES valstybių narių teismų susižinojimo bei bendradarbiavimo skatinimas ir plėtojimas yra pagrindinis šio reglamento tikslas.

Prieš reglamento įsigaliojimą dauguma valstybių narių buvo išpareigojusios pagal 1965 m. Hagos konvenciją dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse ir komercinėse bylose įteikimo užsienyje, kuri nustato administracinį bendradarbiavimo mechanizmą, leidžiantį įteikti dokumentą per centrinę įstaigą²². Ši konvencija, viena vertus, pagerino įprastinę įteikimo diplomatiniu keliu sistemą, nustatydamą galimybę įteikti tarpininkaujant centrinėms institucijoms; kita vertus, Hagos konvencija pradėjo saugoti atsakovą, nustatydamą, kad sprendimą už akių galima priimti tik tuomet, kai užtikrinama, kad įteiktinas dokumentas iš tikrųjų pasiekė atsakovą ir jam buvo suteikta pakankamai laiko nuo ieškinio pareiškimo iki jo žodinio nagrinėjimo²³. Procesiniai

²² Europos Teisingumo Teismo 2005 m. lapkričio 5 d. sprendimas byloje C-443/03, *Gotz Leffler v. Berlin Chemie AG*.

²³ Generalinės advokatės Christine Stix-Hackl 2005 m. birželio 28 d. išvada Europos Teisingumo Teismo byloje C-443/03 *Gotz Leffler v. Berlin Chemie AG*.

dokumentai taip pat buvo įteikiami remiantis dvišalėmis tarptautinės teisinės pagalbos sutartimis.

Po Amsterdamo sutarties įsigaliojimo, 1999 m. gegužės 26 d. Europos Parlamentui pateiktas Komisijos pasiūlymas dėl Tarybos direktyvos dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse ir komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse, buvo priimtas reglamento forma. Reglamento, skirtingai nuo direktyvos, pranašumas yra tai, kad užtikrinamas greitas, aiškus ir vienodas Bendrijos teksto įgyvendinimas, atitinkantis siekiamą tikslą. Be to, šios formos instrumentai buvo panaudoti ir kitų konvencijų įtraukimui į Bendrijos reglamentavimą²⁴. Žvelgiant į Reglamento atsiradimo istoriją, galime suprasti, jog nacionalinės teisės nuostatomis nebuvo galima išspręsti tarptautinio dokumentų įteikimo klausimų nei siekiant efektyvios proceso eigos, nei pakankamai apsaugant teisėtus ieškovo ir atsakovo interesus²⁵. Taip pat atkreipiant dėmesį į Reglamento tikslą – laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės, kurioje užtikrinamas laisvas asmenų judėjimas, plėtojimą, galime pabrėžti, jog Reglamento būtinybė pagrindžiama tuo, jog šių tikslų negalima pasiekti nacionaliniu lygmeniu. Taigi, Reglamentas dėl dokumentų įteikimo buvo priimtas, kaip nurodoma šio dokumento preambulės pirmajame ir antrajame punktuose, atsižvelgiant į tai, jog: „Sąjungos tikslas yra išlaikyti ir plėtoti Sąjungą kaip laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę, kurioje užtikrinamas laisvas asmenų judėjimas. Bendrija, be kita ko, turi patvirtinti teisminės savitarpio pagalbos civilinėse bylose priemones, būtinas, kad vidaus rinka tinkamai veiktų. O kad vidaus rinka tinkamai veiktų, būtina pagerinti ir paspartinti teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse ar komercinėse bylose įteikimą tarp valstybių narių“.

Toliau šiame darbe plačiau panagrinėsime minimą Reglamentą bei pabandytume išanalizuoti jo nuostatas. Atsižvelgiant į magistro darbo temą, nagrinėsime tik teisminių dokumentų įteikimą. Visų pirma reikėtų pasakyti, jog Reglamento preambulės dvyliktasis punktas numato, jog: „Šis reglamentas turi viršenybę tarp valstybių narių sudarytų dvišalių ar daugiašalių sutarčių, ar susitarimų, kurių taikymo sritis yra tokia pati, nuostatų atžvilgiu, ypač Protokolo prie 1968 m. rugsėjo 27 d. Briuselio konvencijos ir 1965 m. lapkričio 15 d. Hagos konvencijos santykiuose tarp jas sudariusių valstybių narių. Šis reglamentas netrukdo valstybėms narėms vykdyti ar sudaryti sutartis ir susitarimus, paspartinančius arba supaprastinančius dokumentų perdavimą, jeigu jie atitinka šį reglamentą“. Taigi, visos valstybės, ES narės, išskyrus Daniją, kuri nedalyvavo priimant

²⁴ Europos Teisingumo Teismo 2005 m. lapkričio 5 d. sprendimas byloje C-443/03, *Gotz Leffler v. Berlin Chemie AG*.

²⁵ Generalinės advokatės Christine Stix-Hackl 2005 m. birželio 28 d. išvada Europos Teisingumo Teismo byloje C-443/03 *Gotz Leffler v. Berlin Chemie AG*.

ši reglamentą, dėl to neprivalo jo laikytis ir jis neturi būti jai taikomas, teismo pranešimus, šaukimus ar kitus procesinius dokumentus asmenims, esantiems valstybėse narėse, turi įteikti vadovaudamasis įteikimo tvarka, nustatyta šiame Reglamente. Tos valstybės narės, kurios dabar įteikia teismo pranešimus, šaukimus ar kitus procesinius dokumentus vadovaudamasis Tarybos reglamentu dėl dokumentų įteikimo, yra: Airija, Austrija, Belgija, Didžioji Britanija, Graikija, Ispanija, Italija, Liuksemburgas, Olandija, Portugalija, Prancūzija, Suomija, Švedija, Vokietija, nuo 2004 metų – Čekija, Estija, Kipras, Latvija, Lenkija, Lietuva, Malta, Slovakija, Slovėnija ir Vengrija, o nuo 2007 metų sausio 1 dienos – Bulgarija ir Rumunija. Tačiau reikia nepamiršti pabrėžti, kad būtina Reglamento taikymo sąlyga yra tokia, jog adresato adresas būtinai turi būti žinomas, kadangi šis Reglamentas netaikomas, jeigu nežinomas asmens, kuriam turi būti įteikti dokumentai, adresas (1 str.). Tai reiškia, jog teismas, kreipdamasis į vienos ES valstybės narės kompetetingą įstaigą dėl teismo dokumentų civilinėje ar komercinėje byloje įteikimo, privalo nurodyti tikslų gavėjo adresą.

Reglamente yra numatyti keli teismo dokumentų įteikimo būdai, tačiau 2 straipsnyje kaip pagrindinė taisyklė numatyta, kad teismo dokumentai įteikiami per perduodančias ir gaunančias institucijas (agentūras). Taigi, kiekviena valstybė narė turi paskirti valstybės tarnautojus, institucijas ar kitus asmenis – perduodančias agentūras ir gaunančias agentūras, kurie būtų kompetetingi atitinkamai perduoti ir gauti teisinius dokumentus, įteiktinus kitoje valstybėje narėje, ar gauti iš kitos valstybės narės. Valstybė narė gali paskirti vieną perduodančiąją ir vieną gaunančiąją agentūrą arba vieną abi šias funkcijas atliekančią agentūrą. Federacinė valstybė, taip pat valstybė, kurioje yra kelios teisinės sistemos, arba savarankiškus teritorinius vienetus turinti valstybė, gali paskirti daugiau kaip vieną tokią agentūrą (2 str. 3 d.). Tai natūralu, kadangi jei tokios valstybės yra gana didelės ir turėtų tik po vieną perduodančiąją ar gaunančiąją agentūrą, tai sukeltų daug nepatogumų ir trukdytų siekti spartesnio teismo procesinių dokumentų įteikimo tikslo. Dar galime paminėti, jog tokių institucijų (perduodančiųjų ir gaunančiųjų) kadencija galioja penkerius metus ir gali būti pratęsiama kas penkeri metai (2 str. 3 d.). Reglamento 2 straipsnio 1 dalies prasme perduodančiomis agentūromis yra visi Lietuvos Respublikos bendrosios kompetencijos teismai, nagrinėjantys civilines bylas, t.y. visi rajonų ir miestų apylinkių teismai, apygardų teismai, Lietuvos apeliacinis teismas ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, kai iškyla būtinybė teisinius dokumentus byloje įteikti kitoje ES valstybėje narėje gyvenančiam (ar esančiam) asmeniui. Gaunančiomis agentūromis reglamento 2 straipsnio 2 dalies prasme yra Lietuvos Respublikos miestų ir rajonų apylinkių teismai, t.y. apylinkių teismai yra kompetetingi priimti iš ES valstybių narių

teisinės pagalbos prašymus įteikti dokumentus Lietuvos Respublikoje, juos vykdyti bei atlikti kitas reglamente gaunančioms agentūroms priskirtas funkcijas. Tokius prašymus iš užsienio valstybių teismų (ar kitų perduodančių agentūrų) Lietuvos Respublikos apylinkių teismai gaus tiesiogiai ir atsakymus siųs taip pat tiesiogiai. Vykdydami Tarybos Reglamento Nr. 1348/2000 jiems priskirtas funkcijas, Lietuvos Respublikos apylinkių teismai veikia nustatytoje jų veiklos teritorijose²⁶. Pavyzdžiui, Austrijoje perduodančiosios agentūros yra apylinkių teismai ir pirmosios instancijos teismai, rajoniniai civilinių bylų teismai, Vienos darbo ginčų ir socialinių reikalų teismas, Vienos ūkinis teismas, Vienos nepilnamečių reikalų teismas ir Aukščiausiasis teismas. Kiekviena valstybė narė Europos Komisijai turi pateikti paskirtų gaunančiųjų agentūrų pavadinimus ir adresus, nurodyti geografines sritis, kuriose šios institucijos turi jurisdikciją, taip pat nurodyti jų turimas priemones dokumentams priimti ir, žinoma, kalbas, kuriomis galima pildyti reglamento priede pateiktą tipinę formą, prašant įteikti teismo pranešimą, šaukimą ar kitą procesinį dokumentą.

Kiekviena valstybė narė turi paskirti Centrinę įstaigą, atsakingą už visų klausimų, susijusių su nagrinėjamo Reglamento taikymu, sprendimą. Kalbant tiksliau, pagal reglamento 3 straipsnį, ši Centrinė įstaiga yra atsakinga už:

1. informacijos teikimą perduodančioms agentūroms;
2. visų problemų, kurios gali atsirasti perduodant įteiktinus dokumentus, sprendimą;
3. prašymo įteikti dokumentus kompetetingai gaunančiajai institucijai persiuntimą išimties tvarka, perduodančiosios agentūros reikalavimu.

Kaip ir perduodančiųjų bei gaunančiųjų agentūrų atveju, federacinėse valstybėse, taip pat valstybėse, kuriose yra kelios teisinės sistemos arba kurios turi savarankiškus teritorinius vienetus, gali būti paskirtos ir kelios centrinės įstaigos. Pagal Reglamento 3 straipsnį, Lietuvos Respublikoje centrine įstaiga yra paskirta teisingumo ministerija, kuri ir vykdo anksčiau paminėtas funkcijas. Pavyzdžiui, Vokietijoje centrinės įstaigos funkciją kiekvienoje Žemėje atlieka viena iš Žemės valdžios institucijos paskirtų tarnybų.

Visi dokumentai, prašymai, patvirtinimai, pranešimai, kad dokumentai gauti, pažymėjimai ir kiti raštai tarp perduodančiųjų ir gaunančiųjų agentūrų gali būti perduodami be kokiomis atitinkamomis priemonėmis, jeigu gauto dokumento turinys yra teisingas ir atitinka išsiųsto dokumento turinį, o visa jame pateikta informacija yra lengvai

²⁶ Aplinkraštis dėl teisinio bendradarbiavimo tvarkos civilinėse ir komercinėse bylose pagal ES teisę. 2004 04 30. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija.

įskaitoma (4 str. 2 d.). Teisminiai dokumentai tarp valstybių narių paskirtų perduodančiųjų ir gaunančiųjų agentūrų turi būti perduodami tiesiogiai ir kuo greičiau.

Kartu su dokumentu, kurį prašoma perduoti, turi būti pateikiamas prašymas, kurio tipinė forma yra nurodyta Reglamento priede. Prašyme turi būti nurodomi perduodančiosios agentūros duomenys, gaunančiosios agentūros duomenys (institucijos pavadinimas, adresas, telefonas, taip pat gali būti nurodomas faksas bei elektroninis paštas), paraiškos davėjas, adresatas (asmuo, kuriam turi būti įteikiami atitinkami dokumentai), dokumentų įteikimo būdas, informacija apie įteiktiną dokumentą, taip pat, jeigu reikia, dokumento, grąžintino su įteikimo pažymėjimu, kopija. Prašymo forma užpildoma valstybės narės, į kurią kreipiamasi, valstybine kalba, arba, jeigu toje valstybėje narėje yra kelios valstybinės kalbos, vietos, kurioje turi būti įteiktas dokumentas, valstybine kalba. Taip pat prašymas gali būti užpildomas viena iš kelių tos valstybės kalbų, ar kita tos valstybės nurodyta jai priimtina kalba. Kiekviena valstybė narė turi nurodyti Europos Sąjungos oficialią kalbą ar kalbas, kitas nei jos valstybinė kalba, kuri ar kurios yra jai priimtinos aptarinėjamai formai užpildyti (4str. 3 d.). Nepažeidžiant bet kokio galimo vėliau teismo ar kompetetingos institucijos priimto sprendimo dėl atitinkamų išlaidų atlyginimo, paraiškos davėjas turi padengti visas vertimo išlaidas prieš dokumento perdavimą. Lietuvos Respublikos techninėse adaptacijose yra nurodyta, jog Lietuvos Respublikos gaunančios agentūros, tai yra apylinkų teismai, priims prašymo įteikti dokumentus formą, užpildytą lietuvių, anglų arba prancūzų kalba. Jeigu perduodančioji agentūra nori, kad kartu su įteikimo pažymėjimu būtų sugrąžinta dokumento kopija, tai ji turi siųsti dvi minėto dokumento kopijas. Taigi, pagal Reglamentą pakanka siųsti vieną prašomo įteikti dokumento egzempliorių. Jei Lietuvos teismas gaus dvi prašomo įteikti dokumento kopijas, vėliau, siunčiant pažymėjimą, patvirtinantį dokumentų įteikimą ar neįteikimą, viena dokumento kopija turės būti grąžinama prašymą pateikusiai agentūrai. Atitinkamai ir tuo atveju, jei Lietuvos teismas, siųsdamas prašymą įteikti dokumentus vienoje iš ES valstybių narių pageidaus, kad viena prašomo įteikti dokumento kopija būtų grąžinta atgal, kompetetingai užsienio valstybės agentūrai turės pateikti dvi tokio dokumento kopijas²⁷. Nereikia įteiktinų dokumentų legalizuoti ar atlikti kokių nors kitokių formalumų²⁸.

Kai gaunančioji agentūra gauna dokumentą, kurį prašoma įteikti, ji turi kuo greičiau, bet ne vėliau kaip per 7 dienas, išsiųsti perduodančiajai agentūrai pranešimą, kad

²⁷ Apylinkraštis dėl teisinio bendradarbiavimo tvarkos civilinėse ir komercinėse bylose pagal ES teisę. 2004 04 30. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija.

²⁸ LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005, p. 602.

prašomas įteikti dokumentas yra gautas. Šį pranešimą agentūra turi išsiųsti greičiausio perdavimo priemonėmis. Jeigu prašymas įteikti dokumentus negali būti įvykdytas, tai gaunančioji agentūra turi kuo greičiau susisiekti su perduodančiąja agentūra, kad ši pateiktą trūkstantą informaciją ir dokumentas būtų įteiktas. Greičiausio susisiekimo priemonėmis gali būti laikomas faksimilinis ryšys, elektroninis paštas ir kt. Šių greičiausių susisiekimo priemonių nereikėtų painioti su prašymų įteikto dokumentus pateikimo būdu. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublika savo techninėse adaptacijose yra nurodžiusi, jog prašymai įteikti dokumentus Lietuvoje aptariamo reglamento pagrindu bus priimami paštu bei faksu²⁹.

Jeigu gautas prašymas įteikti dokumentus nepatenka į Reglamento Nr. 1348/2000 taikymo sritį arba dokumentų negalima įteikti dėl kitų oficialių sąlygų nesilaikymo, tai toks prašymas ir prie jo pridėti dokumentai turi būti gražinami perduodančiajai agentūrai, kartu su pranešimu apie gražinimą, jame nurodant gražinimo priežastis. Prašymas įteikti dokumentus gali neatitikti Reglamento taikymo srities, jei prašomas įteikti dokumentas nėra civilinis ar komercinis, arba, dokumentas turi būti įteiktas kitaip nei vienos valstybės narės kitai. Oficialios sąlygos, dėl kurių nesilaikymo dokumento negalima įteikti, gali būti: prašymo formos užpildymas netinkama kalba, dokumentas sunkiai įskaitomas, gautas dokumentas nėra tikra ar teisinga kopija ir kt. Taip pat įteikimo prašymas su dokumentu gali būti gražinamas, jei dokumento įteikimo būdas neatitinka valstybės narės teisės.

Jeigu priimančioji agentūra gauna dokumentą perdavimui, tačiau neturi tam teritorinės jurisdikcijos, tai ji tokį dokumentą kartu su prašymu turi išsiųsti kitai gaunančiajai agentūrai, kuri turi teritorinę jurisdikciją toje pačioje valstybėje narėje. Apie tokį prašymo ir dokumento persiuntimą turi būti informuojama perduodančioji agentūra, išsiunčiant Jai pranešimą apie prašymo ir dokumento persiuntimą atitinkamai gaunačiajai agentūrai. Tinkamą jurisdikciją turinti agentūra turi informuoti perduodančiąją agentūrą apie prašymo ir dokumento gavimą. Taigi, jeigu Lietuvoje teismas gauna prašymą, kurio įvykdymas nepriklauso jo veiklos teritorijai, tai jis persiunčia tokį prašymą kitam Lietuvos Respublikos apylinkės teismui pagal teritorinę kompetenciją, pranešdamas apie tai prašymą pateikusiai agentūrai.

Pagal Reglamento 7 straipsnio 1 dalį, gaunačioji agentūra pati įteikia dokumentą arba paveda kitiems jį įteikti pagal valstybės narės, į kurią kreipiamasi, teisę arba perduodančiosios agentūros reikalaujama konkrečia forma, jeigu toks būdas

²⁹ Aplinkraštis dėl teisinio bendradarbiavimo tvarkos civilinėse ir komercinėse bylose pagal ES teisę. 2004 04 30. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija.

neprieštarauja minėtos valstybės narės teisei. Visi dokumentai turi būti įteikti kuo greičiau ir jei to neįmanoma padaryti per vieną mėnesį, tai prašymą vykdanti institucija turi informuoti prašymą pateikusią agentūrą, naudodama pažymėjimo, patvirtinančio dokumentų įteikimą ar neįteikimą, formą. Minėtas vieno mėnesio laikotarpis skaičiuojamas pagal valstybės narės, į kurią kreipiamasi, teisę. Lietuvos Respublikoje teismas įteikia dokumentus pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nustatytas taisykles arba konkrečiu būdu, kuriuo prašo įteikti dokumentus juos perduodanti užsienio valstybės agentūra, jei toks būdas neprieštarauja Lietuvos Respublikos teisei.

Kad būtų užtikrintas veiksmingas Reglamento įgyvendinimas, įteikiamus dokumentus gali būti atsisakoma priimti tik išimtiniais atvejais. Adresato interesams apsaugoti, dokumentai turi būti parengti įteikimo vietos valstybine kalba arba viena iš jos valstybinių kalbų, arba kita adresatui suprantama kilmės valstybės narės kalba. Gaunančioji institucija, remiantis Reglamento 8 straipsniu, turi informuoti adresatą, kad šis gali atsisakyti priimti dokumentus, jeigu:

1. dokumentas parengtas ne valstybės narės, į kurią kreipiamasi valstybine kalba arba, jeigu toje valstybėje narėje yra kelios valstybinės kalbos – nė viena iš šių valstybinių kalbų, arba ne tos vietos, kurioje turi būti įteiktas dokumentas, valstybine kalba;
2. dokumentas nėra parengtas perduodančios valstybės narės kalba, jei tokia kalba adresatui yra suprantama.

Jeigu gaunančiajai agentūrai pranešama apie adresato atsisakymą priimti dokumentą, tai ši turi informuoti perduodančiąją agentūrą, pateikdama atitinkamą pažymėjimą ir grąžinti prašymą bei dokumentus, kurių vertimo reikalaujama (8 str. 2d.). Kalbant apie Lietuvą, reikėtų pasakyti, jog taip pat, teismas turi informuoti dokumento gavėją, kad jis gali atsisakyti priimti dokumentus, jei jie neišversti į lietuvių kalbą arba perduodančios agentūros valstybės kalbą, jei adresatas ją supranta. Atitinkamai ir Lietuvos Respublikos teismai, siųsdami dokumentus įteikti juos vienoje iš ES valstybių narių, turėtų pasirūpinti, kad jie būtų išversti į atitinkamos valstybės valstybinę ar vieną valstybinių kalbų arba gali būti siunčiami lietuvių kalba, jei dokumento gavėjas supranta lietuviškai³⁰. Europos Teisingumo Teismo 2005 m. lapkričio 5 d. byloje *C-443/03, Gotz Leffler v. Berlin Chemie AG* buvo nagrinėjamas klausimas, ar Reglamento 8 straipsnio 1 dalis aiškintina taip, kad gavėjui atsisakius priimti dokumentą dėl šia nuostata kalbai nustatytos taisyklės

³⁰ Aplinkraštis dėl teisinio bendradarbiavimo tvarkos civilinėse ir komercinėse bylose pagal ES teisę. 2004 04 30. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija.

nesilakymo, siuntėjas turi galimybę ištaisyti šį trūkumą? Jei taip, tai per kokį terminą ir koku būdu vertimas turi būti pateiktas gavėjui ir ar nacionalinė proceso teisė taikoma galimybei ištaisyti trūkumą? Jei ne, tai ar atsisakymas priimti dokumentą panaikina įteikimo teisinę pasekmę³¹? Išnagrinėjęs visus su šia situacija susijusius elementus, Europos Teisingumo Teismas pasakė, jog: „Reglamento 8 straipsnis aiškintinas taip, kad gavėjui atsisakius priimti dokumentą dėl to, kad šis dokumentas parengtas ne valstybės, į kurią kreipiamasi, valstybine arba adresatui suprantama perduodančios valstybės narės kalba, ši situacija gali būti ištaisyta išsiunčiant dokumento vertimą Reglamente numatytu būdu ir per įmanomai trumpesnį terminą; siekdamas išspręsti su vertimo trūkumo ištaisymo būdu susijusias problemas, nenumatytas Reglamentu, kaip jis aiškinamas Teisingumo Teismo praktikoje, nacionalinis teismas turi taikyti savo nacionalinę procesinę teisę kartu užtikrindamas visišką minėto Reglamento veiksmingumą atsižvelgiant į jo tikslą“.

Gaunančioji institucija taip pat gali atsisakyti įteikti dokumentą, jeigu gaunančiosios agentūros valstybė yra pareiškusi, kad ji prieštarauja atitinkamam įteikimo būdui. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikoje darudžiama įteikti dokumentus reglamento 15 straipsnyje numatyta tvarka, t.y. tiesiogiai byloje dalyvaujantiems asmenims per prašymą gaunančios ES valstybės narės kompetetingus asmenis³². Dokumento įteikimo data yra valstybės narės, į kurią kreipiamasi, teisėje nurodyta data, kurią dokumentas įteikiamas. Jeigu bylos, kuri turi būti iškelta arba dar nebaigta nagrinėti kilmės valstybėje narėje, dokumentas turi būti įteiktas per konkretų laikotarpį, data, kurios turi laikytis paraiškos davėjas ir kuri nustatyta valstybės narės teisėje (9 str.).

Kai yra užbaigiami visi su dokumento įteikimu susiję formalumai, turi būti parengtas šių formalumų atlikimo pažymėjimas (jo tipinė forma yra nurodyta Reglamento priede) ir įteikiamas perduodančiajai agentūrai, atitinkamais anksčiau aptartais atvejais turi būti įteikiama ir įteiktino dokumento kopija. Įteikimo pažymėjimas turi būti pildomas kilmės valstybės narės kalba (tos valstybės, kuri prašė įteikti dokumentą), ar viena iš jos valstybinių kalbų, arba kuria nors kita kalba, kurią kilmės valstybė nurodo kaip priimtina. Kaip jau buvo minėta, kiekviena valstybė narė turi nurodyti ES oficialią kalbą ar kelias kalbas, kitą, nei jos valstybinė kalba, kuri yra jai priimtina kaip formos užpildymo kalba (10 str.). Lietuvos perduodančios agentūros, t.y.

³¹ Europos Teisingumo Teismo 2005 m. lapkričio 5 d. sprendimas byloje C-443/03, *Gotz Leffler v. Berlin Chemie AG*.

³² Aplinkraštis dėl teisinio bendradarbiavimo tvarkos civilinėse ir komercinėse bylose pagal ES teisę. 2004 04 30. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija.

prašymus pateikiantys teismai, priima pažymėjimus, patvirtinančius dokumentų įteikimą ar neįteikimą, užpildytus lietuvių, anglų arba prancūzų kalba.

Teismo šaukimai ir kiti teismo procesiniai dokumentai yra įteikiami nemokamai. Taigi, už teisminių dokumentų, gaunamų iš valstybės narės, įteikimą, taip pat valstybei narei, į kurią kreipiamasi su prašymu įteikti dokumentus, už suteiktas paslaugas neimami jokie mokesčiai. Tačiau paraiškos davėjas turi apmokėti teismo pareigūno arba pagal valstybės narės, į kurią kreipiamasi, teisę kompetetingo asmens paslaugų išlaidas (pavyzdžiui, jei teismo dokumentai būtų įteikiami per antstolį). Taip pat asmeniui gali reikėti sumokėti su teismo procesinių dokumentų įteikimu susijusias išlaidas, jei jis dokumentus prašo įteikti tam tikru būdu (11 str.). Kai kuriose ES valstybėse narėse, pavyzdžiui Olandijoje, Belgijoje, teisminių dokumentų įteikimo funkcija yra perduodama antstoliams, ir šios valstybės, vadovaujantis reglamento 11 straipsnio 2 dalimi, reikalauja mokesčio už dokumentų įteikimą³³.

Be mūsų jau aptarto ir išnagrinėto teismo procesinių dokumentų įteikimo per perduodančiasias ir gaunačiasias agentūras, Reglamentas numato ir kitus galimus įteikimo būdus:

1. perdavimas konsuliniais arba diplomatiniais kanalais.

Kiekviena valstybė narė, esant išimtinėms aplinkybėms, turi teisę pasinaudoti konsuliniais arba diplomatiniais kanalais, siekdama perduoti teisminius dokumentus, įteiktinus kitų valstybių narių paskirtoms agentūroms. Visos valstybės, netaikydamos jokių privalomų priemonių, kitoje valstybėje narėje gyvenantiems asmenims teisminius dokumentus gali įteikti tiesiogiai per savo diplomatinius arba konsulinius atstovus. Bet kuri valstybė narė pagal reglamento 23 straipsnio 1 dalį, gali pranešti Europos Komisijai, kad ji prieštarauja tokiam dokumentų įteikimui savo teritorijoje. Tačiau valstybė narė privalo leisti įteikti dokumentus šiuo būdu, kai jie turi būti įteikiami dokumentus parengusios valstybės narės piliečiams (12str., 13 str.). Tais atvejais, kai dokumentus civilinėje byloje bus reikalinga įteikti Lietuvos Respublikos piliečiui, gyvenančiam ar esančiam vienoje iš ES valstybių narių, teismas, remdamasis šiuo reglamento straipsniu, gali tai padaryti per Lietuvos Respublikos diplomatinės ar konsulinės atstovybės toje valstybėje;

2. pristatymas paštu.

Kiekviena valstybė narė teisminius dokumentus gali pristatyti tiesiogiai paštu kitoje valstybėje narėje gyvenantiems asmenims. Bet kuri valstybė narė pagal reglamento 23

³³ Aplinkraštis dėl teisinio bendradarbiavimo tvarkos civilinėse ir komercinėse bylose pagal ES teisę. 2004 04 30. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija.

straipsnio 1 dalį, gali nustatyti sąlygas, pagal kurias ji priims paštu pristatomus teisinius dokumentus (14 str.). Lietuvos Respublika pareiškė, kad dokumentų pristatymui Lietuvoje gyvenantiems asmenims tiesiogiai paštu, turi būti įvykdytas reikalavimas, kad dokumentai būtų parengti gaunačios agentūros valstybės valstybine kalba, ar viena valstybinių kalbų, t.y. šiuo atveju lietuvių kalba, arba perduodančios agentūros valstybine kalba, jei dokumento gavėjas supranta šią kalbą. Priešingu atveju adresatas gali atsisakyti priimti jam siunčiamus dokumentus. Taip pat pažymėtina, kad visas vertimo išlaidas dar prieš dokumento perdavimą padengia paraiškos davėjas (t.y. ieškovas ar pareiškėjas nagrinėjamoje byloje)³⁴;

3. tiesioginis įteikimas.

Bet kuris asmuo, suinteresuotas bylos baigtimi, turi teisę laisvai ir netrukdomai įteikti teismo procesinius dokumentus tiesiogiai per teismo pareigūnus, tarnautojus, ar kitus valstybės narės, į kurią kreipiamasi, kompetetingus asmenis (15 str.). Bet kuri valstybės narė, 23 straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka, gali pranešti Europos Komisijai, kad ji prieštarauja dokumentų įteikimui savo teritorijoje šiuo būdu. Lietuva pasinaudojo šia teise ir nustatė, jog Lietuvos Respublikoje yra draudžiama įteikti dokumentus tiesiogiai byloje dalyvaujantiems asmenims per prašymą gaunančios ES valstybės narės kompetetingus asmenis. Vokietijos Federacinės Respublikos teritorijoje taip pat neleidžiama tiesiogiai įteikti dokumentų, kaip numatyta Reglamento 15 straipsnio 1 dalyje. Austrija irgi prieštarauja, kad jos teritorijoje teisminiai dokumentai būtų įteikiami per valstybės narės, į kurią jie atsiųsti, teismų pareigūnus, tarnautojus ar kitus šias galias turinčius asmenis. Šia teise yra pasinaudojusios ir daugelis kitų valstybių narių.

Europos Teisingumo Teismo 2006 m. vasario 9 d. byloje C-473/04, *Plumex v. Young Sports NV* buvo nagrinėjamas klausimas, ar teismo procesinių dokumentų įteikimas per perduodančiasias ir gaunančiasias agentūras yra pagrindinė įteikimo priemonė, o įteikimas tiesiogiai per paštą yra papildoma įteikimo priemonė, manant, kad primoji priemonė yra svarbesnė nei antroji, jei abi buvo įvykdytos pagal teisės nuostatas ir nuo kurio įteikimo pradedamas skaičiuoti apeliacijos terminas³⁵? Taigi, šioje byloje kilo klausimas, ar tarp įteikimo priemonės per agentūras ir tarp įteikimo priemonės per paštą egzistuoja hierarchiniai santykiai, dėl ko pirmasis būdas yra svarbesnis nei antrasis, jei abu buvo įvykdyti teisėtai. Teisingumo Teismas pažymėjo, kad „niekas reglamento tekste nerodo, kad juo nustatoma įteikimo priemonių hierarchija. Nei jo

³⁴ Aplinkraštis dėl teisinio bendradarbiavimo tvarkos civilinėse ir komercinėse bylose pagal ES teisę. 2004 04 30. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija.

³⁵ Europos Teisingumo Teismo 2006 m. vasario 9 d. sprendimas byloje C-473/04, *Plumex v. Young Sports NV*.

konstatuojamosios, nei rezoliucinė dalys nenumato, kad kuriai nors pagal reglamente nustatytą tvarką naudojamai perdavimo ir įteikimo priemonei turėtų būti suteiktas aukštesnis rangas, palyginti su įteikimo priemone per agentūras“. „Jei pagal reglamentą yra įteikiama kelis kartus, turi būti atsžvelgiama į pirmąjį įteikimą. Niekas reglamente neprieštarauja, kad toks požiūris būtų taikomas santykimas tarp įteikimo per agentūras ir įteikimo paštu. Todėl jei yra įteikiama abiem priemonėmis, kad nustatytume gavėjo atžvilgiu procedūros, susijusios su įteikimo vykdymu, termino pradžią, būtina atsžvelgti į įteikimo paštu datą, jei jis buvo įvykdytas anksčiau“. Taigi, remdamiesi Europos Teisingumo Teismo praktika bei išaiškinimais, galime padaryti išvadą, jog visos teismo procesinių dokumentų įteikimo priemonės, numatytos 2000 m. gegužės 29d. Tarybos reglamente (EB) Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse, yra lygiavertės, tarp jų nėra jokios hierarchijos, todėl teisminį dokumentą galima įteikti viena ar kita iš numatytų priemonių arba keliomis priemonėmis kartu. Jei dokumentai buvo įteikti keliomis priemonėmis, tai nustatant gavėjo atžvilgiu procedūros, susijusios su įteikimu, termino pradžią, būtina atsižvelgti į pirmojo teisėto ir tinkamo įteikimo datą.

Jeigu į kitą valstybę narę atsakovui buvo išsiųstas teismo šaukimas ar kitoks dokumentas, tačiau atsakovas į teismą neatvyksta, bylą nagrinėjantis teismas negali priimti sprendimo tol, kol nenustato, jog buvo įvykdytos atitinkamos sąlygos³⁶. Taigi, prieš priimant sprendimą, teismas turi nustatyti, kad (19 str. 1d.):

1. dokumentas buvo įteiktas valstybės narės, į kurią kreipiamasi dėl dokumentų įteikimo vietinėse bylose jos teritorijoje esantiems asmenims, vidaus teisėje numatyta tvarka ir toks įteikimas ar pristatymas buvo atliktas laiku, kad atsakovas turėtų pakankamai laiko pasiruošti savo gynybai; arba
2. dokumentas buvo faktiškai pristatytas atsakovui arba į jo gyvenamąją vietą kitu Reglamente numatytu būdu ir tai buvo padaryta pakankamai laiku, kad atsakovui būtų pakankamai laiko pasiruošti savo gynybai.

Tačiau kiekviena valstybė narė gali pareikšti, jog šių ribojimų netaikys ir jos teismas priims sprendimą net ir tuo atveju, kai nebus gautas pažymėjimas dėl teismo procesinių dokumentų įteikimo ar pristatymo, jeigu bus įvykdytos tokios sąlygos (19 str. 2 d.):

1. dokumentas buvo perduotas vienu iš Reglamente numatytų būdų;
2. nuo dokumento perdavimo dienos praėjo ne mažiau kaip šešių mėnesių laikotarpis, kuris, teisėjo nuomone, yra pakankamas konkrečioje byloje;

³⁶ LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005, p. 603.

3. nebuvo gautas joks pažymėjimas, nepaisant to, kad buvo dedamos visos pastangos jam gauti per valstybės narės, į kurią kreipiamasi, kompetetingas institucijas ar įstaigas.

Lietuvos Respublika taip pat yra pareiškusi, jog Lietuvos Respublikos teismas ar teisėjas galės priimti sprendimą byloje net ir tuo atveju, kai pažymėjimas dėl įteikimo ar pristatymo nebuvo gautas, tačiau yra įvykdytos visos trys aukščiau paminėtos sąlygos.

Pagal Reglamento 19 straipsnio 4 dalį: „Jei šaukimas į teismą arba lygiavertis dokumentas turėjo būti perduotas valstybei narei įteikimui pagal šio reglamento nuostatas ir teismo sprendimas buvo priimtas į teismą neatvykusio atsakovo nenaudai, teisėjas turi teisę atleisti atsakovą nuo pasekmių pasibaigus teismo sprendimo apskundimo terminui, jei yra įvykdytos atitinkamos būtinos sąlygos“. Taigi, turi būti įvykdytos šios dvi sąlygos:

1. atsakovas ne dėl savo kaltės per vėlai sužinojo apie dokumentą ir neturėjo pakankamai laiko pasiruošti gynybai, arba, atsakovas ne dėl savo kaltės per vėlai sužinojo apie teismo sprendimą, kad spėtų jį apskusti;
2. atsakovas pateikė *prima facie* gynybos argumentų bylos nagrinėjimui iš esmės.

Kai atsakovas sužino apie teismo sprendimą, tai prašymą dėl sprendimo padarinių netaikymo jis turi pateikti per protingą laikotarpį. Tačiau kiekviena valstybė narė gali paskelbti, kad toks prašymas nebus nagrinėjamas, jeigu jis pateikiamas pasibaigus terminui, kurį valstybė narė turi nurodyti savo pranešime ir kuris negali būti trumpesnis kaip vieneri metai nuo teismo sprendimo priėmimo dienos. Lietuvos Respublika ir yra nustačiusi būtent vienerių metų terminą nuo atsakovui nepalankaus sprendimo įsiteisėjimo prašymui dėl atsakovo atleidimo nuo jam nepalankaus sprendimo pasekmių pateikti³⁷. Labai svarbu nepamiršti, jog net ir esant minėtoms dviem būtinoms sąlygoms, teismas negali atleisti atsakovo nuo teismo sprendimo padarinių pasibaigus sprendimo apskundimo terminui, jei teismo sprendimas yra priimtas dėl asmenų statuso ar veiksnio. Jei yra skubūs ir neatidėliotini atvejai, teisėjas gali liepti taikyti bet kurias laikinas apsaugos priemones, nelaukdamas anksčiau aptartos informacijos.

Išnagrinėjus 2000 m. gegužės 29d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse, reikėtų dar kartą aptarti jo sąsają su valstybių narių pasirašytais sutartimis arba susitarimais. Reglamento 20 straipsnis sako, jog: „Šis reglamentas, kalbant apie bylas, kurioms jis taikomas, pakeičia kitas valstybių narių sudarytų dvišalių

³⁷ Aplinkraštis dėl teisinio bendradarbiavimo tvarkos civilinėse ir komercinėse bylose pagal ES teisę. 2004 04 30. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija.

ar daugiašalių sutarčių arba susitarimų nuostatas, ypač 1968 m. Briuselio konvencijos Protokolo IV straipsnį ir 1965 m. lapkričio 15 d. Hagos konvenciją“. Tačiau Reglamentas netrukdo atskiroms valstybėms narėms taikyti arba sudaryti sutartis ar susitarimus dėl tolesnio dokumentų perdavimo supaprastinimo arba paspartinimo, jeigu jie neprieštarauja šiam Reglamentui. Tokiu atveju valstybės narės turi nusiųsti Europos Komisijai šių sutarčių ar susitarimų, kuriuos ketina priimti, kopijas, taip pat šių sutarčių ar susitarimų denonsavimo dokumentus arba pakeitimus. Kadangi Tarybos reglamentas Nr. 1348/2000 pakeičia visas kitas ES valstybių narių dvišalių ir daugiašalių tarptautinių sutarčių nuostatas dėl dokumentų įteikimo, tai reiškia, kad Lietuvos Respublikos teismai, kreipdamiesi į ES valstybių narių kompetetingas institucijas dėl dokumentų civilinėse bylose įteikimo privalo vadovautis būtent šiuo Reglamentu, nesiremiant 1965 m. Hagos konvencija dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo užsienyje ar Lietuvos Respublikos dvišale ar trišale sutartimis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių. Kadangi Reglamentas netaikomas Danijai, tai kreipiantis į kompetetingas Danijos institucijas dėl dokumentų įteikimo Danijoje turi būti remiamasi minėta 1965 m. Hagos konvencija³⁸.

Galime paminėti, jog Reglamentas numato ir informacijos apsaugą. Agentūra, kuri gauna perduodamą informaciją, o ypač asmens duomenis, privalo ją naudoti tik tam tikslui, kuriam ta informacija buvo perduota. Agentūros turi užtikrinti informacijos konfidencialumą pagal savo nacionalinę teisę. Tačiau duomenų subjektus galima informuoti apie pagal aptariamą Reglamentą perduotos informacijos panaudojimą, kiek tai leidžia nacionalinės teisės aktai.

Reglamento 24 straipsnis įpareigojo Europos Komisiją, ne vėliau kaip 2004 m. birželio 1 d. ir kas penkeri metai po to, pateikti Europos Parlamentui, Tarybai ir Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ataskaitą apie šio Reglamento taikymą. Laikydamosi šio nurodymo, komisija priėmė ataskaitą apie Reglamento taikymą. Buvo įvardytos įvairios problemų rūšys, tokios kaip praktinės problemos, iškilusios dėl to, kad Reglamentas buvo priimtas gana neseniai (pavyzdžiui, nebuvo naudojamos tipinės formos arba neteisingai suprastos nuostatos, susijusios su kalbų naudojimu); nacionalinių administracijų nesugebėjimas visada laikytis Reglamente numatytų galutinių terminų; didelės išlaidos ir šių išlaidų struktūros skaidrumo stoka³⁹.

³⁸ Aplinkraštis dėl teisinio bendradarbiavimo tvarkos civilinėse ir komercinėse bylose pagal ES teisę. 2004 04 30. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija.

³⁹ Europos bendrijų Komisijos pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento iš dalies civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse. Briuselis, 07.07.2005 KOM(keičiančio 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų 2005) 305 galutinis. 2005/0126(COD).

Taip pat buvo parengtas Reglamento taikymo tyrimas, kuriame padaryta išvada, jog reglamentu buvo paspartintas dokumentų perdavimas bei įteikimas ir, pagerinus valstybių narių teisminį bendradarbiavimą, reikšmingai prisidėta prie Europos teismų erdvės įkūrimo. Komisija pateikė įvairių pasiūlymu dėl tam tikrų Reglamento straipsnių pakeitimo, kurie, jos manymu, toliau gerintų ir spartintų teismo procesinių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose perdavimą ar įteikimą valstybėse narėse, supaprastintų tam tikrų Reglamento nuostatų taikymą ir patobulintų teisinį tikrumą pareiškėjui ir adresatui⁴⁰. Iki 2007 metų sausio 1 dienos Reglamentas dar nebuvo pakeistas, tačiau manome, kad į Komisijos pasiūlymus bus atsižvelgta ir kai kurios Reglamento nuostatos bus atitinkamai pakoreguotos.

⁴⁰ Europos bendrijų Komisijos pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento iš dalies civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse. Briuselis, 07.07.2005 KOM(keičiančio 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų 2005) 305 galutinis. 2005/0126(COD).

b) Įteikimas pagal 1965 m. lapkričio 15 d. Hagos konvenciją.

Pagrindinis teisės vienodinimo ir derinimo tikslas – pasiekti aukštesnę teisės normų, teisinio reglamentavimo kokybę⁴¹. Įvairi praktika lėmė būtinumą pasauliniu mastu suvienodinti pagrindines teismo šaukimų, pranešimų ir kitų dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo užsienio valstybėse taisykles. Tai buvo padaryta 1965 m. lapkričio 15 d. Hagos konvencijoje dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo užsienyje, kurią Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo 2000 m. gegužės 9 dieną⁴² ir Lietuvos Respublikos atžvilgiu Konvencija įsigaliojo 2001 m. birželio 1 d. Konvencija reglamentuoja teisminių ir neteisminių dokumentų įteikimą užsienio valstybėse esantiems subjektams, t.y. detalai sureguliuoja kokia tvarka ir kokie dokumentai turi būti siunčiami kompetetingai Susitariančiosios Valstybės institucijai. Ši Konvencija priklauso Hagos tarptautinės privačiosios teisės konvencijų grupei, todėl jos ratifikavimas suteikė Lietuvai teisinį pagrindą toliau plėtoti tarptautinį teisinį bendradarbiavimą civiliniuose ir komerciniuose teisiniuose santykiuose. Konvencijos ratifikavimas taip pat palengvino teismų susižinojimą su užsienio valstybėmis, kadangi prie šios Konvencijos yra prisijungusios daugiau nei keturiasdešimt valstybių: Belgija, Kanada, Kinija, Kipras, Čekija, Danija, Egiptas, Estija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Graikija, Airija, Izraelis, Italija, Japonija, Latvija, Liuksemburgas, Lietuva, Olandija, Norvegija, Lenkija, Portugalija, Slovakija, Ispanija, Švedija, Šveicarija, Turkija, Didžioji Britanija, JAV, Venesuela, Baltarusija, Pakistanas, Antigva ir Barbuda, Bahamos, Barbadosas, Botsvana, Majavis, Seišeliai. Taigi, jeigu valstybė, kurioje turi būti įteikiami atitinkami dokumentai nėra ES valstybė narė, tačiau yra šios Konvencijos dalyvė, tai dokumentai turi būti įteikiami vadovaujantis šioje Hagos konvencijoje nustatytomis taisyklėmis. Kaip jau sakėme ankstesnėje darbo dalyje, ši Konvencija dėl dokumentų įteikimo taip pat taikoma ir Danijai, nors ji ir yra ES valstybė narė. 1965 m. lapkričio 15 d. Hagos konvenciją pasirašiusios valstybės siekė sukurti reikiamas priemones, kurios užtikrintų, kad apie teisinius dokumentus, kurie turi būti įteikti užsienyje, jų adresatui būtų pranešama pakankamai iš anksto, taip pat Susitariančiosios Valstybės norėjo, kad būtų pagerintas tarpusavio teisinės pagalbos teikimas, supaprastinta ir pagreitinta tokios pagalbos teikimo procedūra.

⁴¹ MIKELĖNAS, V. Civilinio proceso teisės vienodinimas bei derinimas ir naujasis Lietuvos Civilinio proceso kodeksas. *Jurisprudencija*, 2002, nr. 28(20), p. 179.

⁴² LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005, p. 596.

Pabandysime atsakyti į klausimą, kokioms aplinkybėms ir sąlygoms esant turi būti taikoma Hagos konvencija dėl dokumentų įteikimo. Atsižvelgiant į darbo temą toliau nagrinėsime tik teisminių dokumentų įteikimą užsienio valstybėse. Norint taikyti šią Konvenciją turi būti įvykdyti tokie reikalavimai:

- 1) teismo pranešimai, šaukimai, teismo sprendimas ar kiti teismo procesiniai dokumentai turi būti įteikiami iš vienos Susitariančiosios Valstybės į kitą Susitariančiąją Valstybę;
- 2) turi būti žinomas asmens, kuris yra valstybėje, Konvencijos dalyvėje ir kuriam reikia įteikti dokumentą, adresas;
- 3) dokumentas, kurį reikia įteikti, yra teisminis arba neteisminis;
- 4) dokumentas, kurį prašoma įteikti, yra susijęs su civiline arba komercine byla.

Jei yra visos šios išvardintos sąlygos, teismo procesiniai dokumentai turi būti įteikiami taikant mūsų nagrinėjamą Hagos konvenciją joje numatytais būdais⁴³.

Dabar išsamiau aptarsime Hagos konvencijos numatomus teisminių dokumentų įteikimo būdus bei tvarką. Konvencijos 2 straipsnis įpareigoja, kad kiekviena Susitariančioji Valstybė paskirtų Centrinę įstaigą, kuri įsipareigoja priimti kitų Susitariančiųjų Valstybių prašymus dėl dokumentų įteikimo ir imtis tolesnių veiksmų, kad tie dokumentai būtų tinkamai įteikti. Pagal valstybės, kurioje dokumentai buvo parengti, teisę kompetetinga įstaiga arba teismo pareigūnas perduoda valstybės, į kurią kreipiamasi, Centrinei įstaigai prašymą dėl dokumentų įteikimo. Prašyme turi būti nurodyta pareiškėjo asmens tapatybė ir adresas, priimančiosios įstaigos adresas, adresato tapatybė (ir kaip jau buvo minėta, būtina Konvencijos taikymo sąlyga yra tikslus asmens, kuriam reikia įteikti teisminį dokumentą, adresas), dokumentų įteikimo būdas ir nurodomas įteiktinų dokumentų sąrašas. Prie prašymo pridedamas dokumentas, kurį reikia įteikti, arba jo kopija. Kartu su prašomu įteikti dokumentu turi būti įteikiama pagal Konvencijos priede nurodytą pavyzdį parengto prašymo dalis, kurioje pateikiama įteikiamo dokumento santrauka. Įteikiamojo dokumento santraukoje turi būti nurodomas prašančiosios įstaigos pavadinimas ir adresas, duomenys apie šalį, o atitinkamais atvejais – dokumento perdavimu suinteresuoto asmens tapatybė ir adresas. Toliau turi būti nurodomas teismo dokumento pobūdis ir tikslas, proceso pobūdis ir tikslas bei,

⁴³ Outline Hague service convention [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.hcch.net/upload/outline14e.pdf>>;

atitinkamais atvejais, ieškinio kaina. Atsižvelgiant į dokumento pobūdį atitinkamai nurodoma atvykimo į posėdį data ir vieta, arba sprendimą priėmęs teismas bei sprendimo data, taip pat dokumente nurodyti laiko terminai. Prašymas ir dokumentas pateikiami dviem egzemplioriais, o jų legalizavimo ar kito panašaus formalumo nėra reikalaujama. Valstybės, į kurią kreipiamasi, Centrinė įstaiga, mananti, kad prašymas neatitinka Konvencijos reikalavimų, nedelsdama turi informuoti pareiškėją ir nurodyti, kokių Konvencijos reikalavimų prašymas neatitinka ir kodėl negalima jo įvykdyti (4 str.). Prašymas įteikti teisinius dokumentus bei kitos standartinės formų nuostatos visais atvejais turi būti rašomos prancūzų arba anglų kalbomis, arba valstybės, į kurią kreipiamasi valstybine kalba arba viena iš valstybinių kalbų.

Teismo pranešimus, šaukimus ar kitokius dokumentus užsienyje esančiam asmeniui įteikia tos valstybės Centrinė įstaiga pati arba pasirūpina, kad juos įteiktų atitinkama institucija ar pareigūnas, pavyzdžiui, policija, antstolis ir panašiai⁴⁴. Teismo procesiniai dokumentai užsienio valstybėje esantiems asmenims įteikiami tokiu būdu, kokį numato tos valstybės, kurioje yra adresatas, vidaus teisė įteikiant dokumentus civilinėse bylose šalies viduje asmenims, kurie yra tos valstybės teritorijoje. Taigi, užsienio valstybės teismo dokumentų įteikimo Lietuvoje procedūrai taikoma Lietuvos teisė. Pavyzdžiui, teismo šaukimas asmeniui, esančiam Lietuvoje, vykdamas pagal Konvenciją pateiktą užsienio valstybės prašymą įteikti šaukimą, bus įteikiamas pagal LR CPK 117 – 132 straipsniuose nustatytas taisykles⁴⁵. Kaip numatyta LR CPK 117 straipsnio 1 dalyje, Lietuvos Respublikoje teismas procesinius dokumentus gali įteikti registruotu paštu, per antstolius, kurjerius bei kitais Kodekse nurodytais būdais (pavyzdžiui, įteikiant atstovui, įteikiant advokatams), o įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytais atvejais – telekomunikacijų galiniais įrenginiais, jei tokiam įteikimo būdai pritaria byloje dalyvaujantis asmuo. Įteikiant teisinius dokumentus telekomunikacijų galinių įrenginių pagalba reikia nepamiršti, jog pagrindinis informacinių technologijų ir informacijos saugos tikslas yra apsaugoti ir užtikrinti informacinės sistemos ir joje tvarkomos informacijos konfidencialumą, vientisumą ir prieinamumą⁴⁶. Konvencijos 5 straipsnio „b“ punktas numato, jog prašomi įteikti teismo pranešimai, šaukimai ir kiti procesiniai dokumentai užsienio valstybėje esančiam asmeniui gali būti įteikiami ir tam tikru būdu, kurio prašo pareiškėjas. Tačiau toks būdas negali prieštarauti valstybės, į kurią kreipiamasi, teisei. Pavyzdžiui, pagal kai kurių valstybių teisę, bendrija, kaip bylos šalis,

⁴⁴ LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005, p. 598.

⁴⁵ Ten pat.

⁴⁶ PAŠKAUSKAS, Ž. Elektroninės informacijos saugos tarptautinio teisinio reguliavimo analizė: Lietuvos padėtis. *Jurisprudencija.Mokslo darbai*, 2006, nr. 5(83), p. 87.

laikoma tinkamai informuota apie posėdžio vietą ir laiką tik jeigu teismo šaukimai įteikti visiems jos nariams. Tokiais atvejais teismo dokumentai bus įteikiami taikant prašančios valstybės civilinio proceso teisę. Tačiau, kad toks prašymas būtų tiksliai įvykdytas, jame turi būti tiksliai aprašytas būdas, kuriuo prašoma įteikti dokumentus. Dokumentus priimanti ir jų įteikimą koordinuojanti Centrinė įstatiga gali reikalauti, kad dokumentas būtų parengtas valstybės, į kurią kreipiamasi, valstybine kalba arba viena iš valstybinių kalbų arba būtų pateiktas atitinkamas jo vertimas. Konvencijoje kaip visuotinai priimtinas įteikimo būdas pripažįstamas dokumentų įteikimas pristatant asmeniškai adresatui, jei adresatas savanoriškai tokį dokumentą priima⁴⁷.

Gavusi prašymą įteikti teisinius dokumentus ir jį įvykdžiusi, valstybės, į kurią kreipiamasi, Centrinė įstaiga arba jos paskirta kita įstaiga turi užpildyti liudijimą, kuriame nurodoma, kad dokumentas buvo įteiktas, nurodomas įteikimo būdas, vieta ir data bei asmuo, kuriam dokumentas buvo pristatytas. Jeigu dokumentas nebuvo įteiktas, tai liudijime turi būti nurodytos neįteikimo priežastys. Toks liudijimas, patvirtinantis dokumentų įteikimą arba neįteikimą yra siunčiamas tiesiogiai pareiškėjui (6 str.).

Kitas Konvencijoje numatytas teismo pranešimų, šaukimų ir kitų procesinių dokumentų įteikimo būdas yra dokumentų perdavimas per savo valstybės diplomatinės ar konsulines įstaigas, esančias užsienio valstybėje (8–9 str.). Konvencijos 8 straipsnis sako, kad: „Kiekviena Susitariančioji Valstybė, netaikydama prievartos, gali nevaržomai įteikti teisinius dokumentus asmenims užsienyje tiesiogiai per savo diplomatinius atstovus arba konsulinius pareigūnus“. Susitariančioji valstybė taip pat gali naudoti konsulinius kanalus dokumentams persiųsti kitos susitariančiosios valstybės tam tikslui paskirtoms institucijoms, kad šios juos įteiktų. Esant ypatingoms aplinkybėms valstybės tam pačiam tikslui gali naudoti ir diplomatinius kanalus. Bet kuri Susitariančioji Valstybė gali pareikšti, kad ji prieštarauja teisminių dokumentų įteikimui tiesiogiai per diplomatinis atstovus ar konsulinius pareigūnus, įteikimui jos teritorijoje. Tačiau valstybės negali prieštarauti, kad jų teritorijoje dokumentai būtų įteikiami tiesiogiai per diplomatinės ar konsulines įstaigas, kai dokumentai turi būti įteikiami valstybės, kurioje jie parengti, nacionalui.

Konvencijos 10 straipsnis numato dar tris būdus, kuriais gali būti įteikiami teismo pranešimai, šaukimai ir kiti procesiniai dokumentai užsienio valstybėse esantiems asmenims, tačiau paskirties valstybė turi neprieštarauti tiems būdams. Šie būdai yra:

⁴⁷ LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005, p. 598.

- 1) teisminių dokumentų įteikimas tiesiogiai siunčiant juos paštu užsienyje esantiems asmenims;
- 2) teisminių dokumentų įteikimas, kai valstybės, kurioje dokumentai buvo parengti, teismo pareigūnai, pareigūnai ar kiti kompetetingi asmenys įteikia dokumentus asmenims tiesiogiai per paskirties valstybės teismo pareigūnus, pareigūnus, ar kitus kompetetingus asmenis;
- 3) teisminių dokumentų įteikimas suinteresuotiems byla asmenims tiesiogiai per paskirties valstybės teismo pareigūnus, pareigūnus arba kitus kompetetingus asmenis.

Konvencija taip pat leidžia susitariančiosioms valstybėms naudoti ir kitokius teisminių dokumentų įteikimo būdus, dėl kurių jos susitaria tarpusavyje, ypač įteikimą pasitelkiant tiesioginius susitariančiųjų valstybių atitinkamų įstaigų ryšius.

Konvencija, numatydamą įvairius įteikimo būdus, yra liberali, o tai leidžia šį procesinį veiksma atlikti kuo operatyviau. Deja, Konvencija leidžia Susitariančiosioms Valstybėms daryti išlygas ir kai kurių įteikimo būdų nepripažinti, todėl mažėja Konvencijos veiksmingumas. Lietuva pasinaudojo išlygos teise ir nurodė, jog nepripažįsta dokumentų įteikimo per diplomatinės ir konsulinės įstaigas, išskyrus atvejus, kai dokumentai įteikiami Lietuvos asmeniui (piliečiui), esančiam toje užsienio valstybėje. Taip pat Lietuvos Respublika nepripažįsta Konvencijos 10 straipsnyje nurodytų įteikimo būdų (tiesioginio įteikimo). Taigi, bene vienintelis dokumentų įteikimo būdas, kuriuo gali naudotis Lietuvos teismai pagal Hagos konvenciją, yra jų įteikimas per Centrinę įstaigą. Šis būdas taikomas taip: teismai, užildę Konvencijos priede nurodytą prašymą įteikti dokumentą ir pridėjęs įteiktinus dokumentus siunčia juos Centrinei įstaigai (Centrinė įstaiga, per kurią siunčiami prašymai įteikti teismo dokumentus užsienio valstybėse ir kuri priima kitų valstybių teismų prašymus įteikti teismo dokumentus Lietuvoje esantiems asmenims, yra Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija) ir ši persiunčia prašymą ir įteiktinus dokumentus užsienio valstybės Centrinei įstaigai. Teismai gali prašymą ir dokumentus siųsti ir tiesiogiai užsienio valstybės Centrinei įstaigai⁴⁸. Tačiau siekiant kaupti ir sisteminti informaciją apie Lietuvos Respublikos teismų bendradarbiavimą su užsienio valstybėmis yra prašoma, jog visų teisinės pagalbos prašymų dėl teisminių dokumentų įteikimo užsienio valstybėse, siunčiamų pagal Konvenciją dėl dokumentų įteikimo, kopijos būtų atsiunčiamos Teisingumo ministerijai.

⁴⁸ LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005, p. 597.

Teisinė pagalba paprastai yra teikiama nemokamai, taigi, už prašymų įteikti teisinius dokumentus įvykdymą mokestis nėra imamas. Bet pareiškėjui gali reikėti sumokėti ar atlyginti teismo pareigūno ar kito pagal paskirties valstybės teisę kompetetingo asmens paslaugų išlaidas, bei išlaidas, kurios susidaro, kai pareiškėjas prašo įteikti teismo pranešimą, šaukimą ar kitokį procesinį dokumentą tam tikru kitokiu įteikimo būdu.

Atsisakyti įteikti teisinius dokumentus valstybė gali tik tokiu atveju, jeigu įteikimo prašymas neatitinka anksčiau jau aptartų Konvencijos reikalavimų. Valstybė, į kurią kreipiamasi dėl dokumentų įteikimo, taip pat gali atsisakyti vykdyti prašymą, nors ir atitinkantį visus Konvencijos reikalavimus, jeigu ji mano, kad toks sutikimas pažeistų jos suverenitetą ar saugumą. Tačiau valstybė negali atsisakyti patenkinti prašymą motyvuodama vien tuo, kad pagal savo vidaus teisę ji turi išimtinę jurisdikciją tos bylos dalykui arba kad pagal jos vidaus teisę byla, kuria grindžiamas prašymas, negalima (13 str.). Jei Susitariančioji Valstybė pasinaudoja teise atsisakyti įteikti teismo procesinius dokumentus jos teritorijoje esantiems asmenims, tuomet tokios valstybės Centrinė įstaiga apie tai nedelsdama turi pranešti pareiškėjui ir nurodyti atsisakymo priežastis.

Jeigu teismas išsiuntė atsakovui, esančiam užsienio valstybėje, šaukimą į teismą ar kitą lygiavertį dokumentą Konvencijos nustatyta tvarka, bet atsakovas į teismą neatvyko, tai pagal Konvencijos 15 straipsnį, teismas negali priimti sprendimo kol nenustatoma, jog:

- 1) dokumentas buvo įteiktas valstybės, į kurią buvo kreiptasi, vidaus teisėje nustaytu būdu, skirtu įteikti dokumentus civilinėse bylose šalies viduje asmenims, esantiems jos teritorijoje ir dokumentai buvo įteikti pakankamai anksti, kad atsakovas galėtų pasiruošti gynybai, arba
- 2) dokumentas iš tikrųjų buvo pristatytas atsakovui arba į jo gyvenamąją vietą kitu Konvencijoje numatytu būdu ir tai buvo padaryta pakankamai iš anksto, kad atsakovas galėtų gintis.

Konvencija leidžia šalims, Konvencijos dalyvėms, pareikšti, kad teisėjas gali priimti sprendimą net ir negavęs jokie dokumento įteikimo arba pristatymo liudijimo, jeigu yra įvykdytos tokios trys sąlygos:

- 1) dokumentas buvo perduotas vienu iš būdų, numatytų Konvencijoje ir paskirties valstybė nėra pareiškusi, kad prieštarauja tam įteikimo būdui;
- 2) nuo dokumentų perdavimo dienos praėjo ne trumpesnis kaip šešių mėnesių laikotarpis, kurį teisėjas toje konkrečioje byloje laiko pakankamu;

- 3) nebuvo gautas joks liudijimas, nors buvo dedamos visos reikiamos pastangos jį gauti iš valstybės, į kurią buvo kreiptasi, kompetetingų institucijų.

Lietuvos Respublika, ratifikuodama šią Konvenciją, pareiškė, kad Lietuvos teismai gali priimti sprendimus net ir negavę jokio dokumentų įteikimo ar pristatymo liudijimo, jeigu yra visos katik paminėtos sąlygos. Atsižvelgiant į pirmąją sąlyga dėl tinkamo teisminių dokumentų įteikimo būdo reikia nepamiršti, kad Lietuva nepripažįsta įteikimo būdų, numatytų Konvencijos 8 ir 10 straipsniuose, todėl lieka vienintelis tinkamas įteikimo būdas – per Centrinę įstaigą. Nors šios aptartos sąlygos ir nebūtų įvykdytos, tačiau esant neatidėliotiniams atvejams, Konvencijos 15 straipsnio 3 dalis leidžia teisėjui paskirti laikinąsias arba apsaugos priemones. Praktiškai analogiškos nuostatos yra pateiktos ir 2000 m. gegužės 29d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse 19 straipsnyje.

Konvencijos 16 straipsnyje specialiai aptariami atvejai, kai pranešimas apie teismo posėdį ar šaukimas į jį atsakovui buvo siųstas šios Konvencijos nustatyta tvarka, tačiau yra priimamas atsakovui, nedalyvavusiam teismo posėdyje, nepalankus sprendimas, o atsakovas praleidžia sprendimo apskundimo terminą⁴⁹. Esant tokiai situacijai teisėjas turi teisę atleisti atsakovą nuo pasekmių pasibaigus teismo sprendimo apskundimo terminui, jei yra įvykdytos šios sąlygos:

- 1) atsakovas ne dėl savo kaltės pakankamai iš anksto nežinojo apie dokumentą, kad pasirengtų gynybai, arba apie teismo sprendimą, kad suspėtų jį apskųsti; ir

- 2) jei atsakovas pateikė *prima facie* gynybos argumentų bylos nagrinėjimui iš esmės.

Atsakovas, sužinojęs apie teismo sprendimą, turi kaip įmanoma greičiau kreiptis su prašymu dėl praleisto sprendimo apskundimo termino atnaujinimo. Lietuvos Respublika, ratifikuodama Konvenciją dėl dokumentų įteikimo, pasinaudojo 16 straipsnio 3 dalyje numatyta teise ir pareiškė, kad jos teismai netenkina prašymo atnaujinti praleistą teismo sprendimo apskundimo terminą, jeigu toks prašymas bus pateiktas vėliau nei per vienerius metus nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos. Visų susitariančiųjų valstybių paskirtas terminas pateikti prašymui dėl praleisto teismo sprendimo apskundimo termino atnaujinimo turi būti ne trumpesnis kaip vieneri metai nuo teismo sprendimo priėmimo dienos. Konvencijos 16 straipsnis netaikomas teismų sprendimams dėl asmenų statuso arba veiksnumo.

⁴⁹ LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005, p. 600.

Hagos konvencija Susitariančiosioms Valstybėms leidžia tarpusavio susitarimais nustatyti ir kitokias taisykles, nei numatytosios Konvencijoje. Todėl jeigu teismo pranešimus, šaukimus ar kitokius procesinius dokumentus reikia įteikti valstybėje, kuri su Lietuva yra sudariusi dvišalę tarptautinę teisinės pagalbos sutartį ir kartu yra 1965 m. Hagos konvencijos dėl dokumentų įteikimo dalyvė, taikomos dvišalės tarptautinės sutarties nuostatos. Taip yra suteikiama teisė valstybėms gerinti tarpusavio teisinės pagalbos teikimą, numatyti efektyvesnes ir geresnes teismo procesinių dokumentų įteikimo taisykles, negu numato Konvencija, taip pat susitariančiosioms valstybėms suteikiama galimybė ieškoti įvairių teisminių dokumentų įteikimo būdų ir jais naudotis siekiant, kad dokumentų įteikimas būtų kuo spartesnis ir tinkamesnis.

c) Įteikimas pagal dvišales tarptautines teisinės pagalbos sutartis.

Jeigu teismo pranešimą, šaukimą ar kitokį teismo procesinį dokumentą reikia įteikti asmeniui, esančiam valstybėje, su kuria Lietuva yra pasirašiusi dvišalę tarptautinę teisinės pagalbos sutartį, taikomos šios sutarties nustatytos taisyklės⁵⁰. Dvišalės tarptautinės teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, komercinėse ir šeimos bylose sutartys pasirašomos dviejų (ar daugiau) valstybių (dažniausiai – kaimyninių). Šiose sutartyse siekiant palengvinti abiejų valstybių piliečių ir juridinių asmenų bendradarbiavimą sureguliojami teisingumo, teismo pavedimų siuntimo ir vykdymo, įrodymų rinkimo, teismų tarpusavio susižinojimo, teismo pranešimų, šaukimų ir kitokių teismo dokumentų siuntimo ir įteikimo, teismų sprendimų pripažinimo klausimai. Jeigu nagrinėjama civilinė byla susijusi su valstybe, su kuria Lietuva yra pasirašiusi dvišalę teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartį, tarptautinio civilinio proceso klausimai turi būti sprendžiami pagal ją, o ne pagal CPK (780 str.). Tačiau jeigu užsienio valstybė, su kuria Lietuva yra pasirašiusi dvišalę sutartį, yra Europos Sąjungos narė, dvišalė sutartis taikoma tiek, kiek atitinkamo klausimo nereglamentuoja Europos Sąjungos teisė⁵¹. Iki 2004 m. pabaigos Lietuva buvo sudariusi dvišales teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, komercinėse ir šeimos bylose sutartis su tokiomis užsienio valstybėmis:

- 1) Baltarusija (įsigaliojo 1993 m. liepos 11 d.)⁵²;
- 2) Estija ir Latvija (trišalė sutartis, įsigaliojo 1994 m. balandžio 3 d.)⁵³;
- 3) Kazachstanu (įsigaliojo 1999 m. balandžio 8 d.)⁵⁴;
- 4) Lenkija (įsigaliojo 1993 m. spalio 18 d.)⁵⁵;
- 5) Moldova (įsigaliojo 1995 m. vasario 18 d.)⁵⁶;
- 6) Rusija (įsigaliojo 1995 m. sausio 21 d.)⁵⁷;
- 7) Turkija (įsigaliojo 2004 m. rugpjūčio 15 d.)⁵⁸;
- 8) Ukraina (įsigaliojo 1994 m. lapkričio 20 d.)⁵⁹;
- 9) Uzbekistanu (įsigaliojo 1998 m. liepos 10 d.)⁶⁰;
- 10) Kinija (įsigaliojo 2002 m. sausio 29 d.)⁶¹;

⁵⁰ LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius, Justitia, 2005, p. 593.

⁵¹ Ten pat, p. 545.

⁵² Žinios. 1994, Nr. 43-779.

⁵³ Žinios. 1994, Nr. 28-492.

⁵⁴ Žinios. 1998, Nr. 51-1399.

⁵⁵ Žinios. 1994, Nr. 14-234.

⁵⁶ Žinios. 1995, Nr. 19-440.

⁵⁷ Žinios. 1995, Nr. 13-296.

⁵⁸ Žinios. 1996, Nr. 18-464.

⁵⁹ Žinios. 1994, Nr. 91-1767.

⁶⁰ Žinios. 1997, Nr. 101-2552.

11) Azerbaidžanu (įsigaliojo 2002 m. lapkričio 22 d.)⁶²;

12) Armėnija (įsigaliojo 2003 m. rugsėjo 11 d.)⁶³.

Yra tokių valstybių, su kuriomis Lietuva yra sudariusi dvišales tarptautines teisinės pagalbos sutartis, tačiau šios valstybės taip pat yra 1965 m. Hagos konvencijos dalyvės, arba netgi Europos sąjungos valstybės narės, kurioms taikomas 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas. Iškyla klausimas, kurio teisinio dokumento taisyklėmis vadovaujantis turi būti įteikiami procesiniai dokumentai tokioje šalyje esantiems asmenims. Jei asmuo, kuriam reikia įteikti teismo procesinius dokumentus yra Europos sąjungos valstybėje narėje (išskyrus Daniją) ir yra žinomas tikslus jo buvimo adresas, tuomet dokumentai turi būti įteikiami vadovaujantis 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentu. Jei valstybė, kurioje turi būti įteikiami procesiniai dokumentai, yra 1965 m. Hagos konvencijos dalyvė ir ji nėra Europos Sąjungos valstybė narė (išskyrus Daniją), tai dokumentų įteikimui taikomos šios Konvencijos nuostatos. Tačiau taip pat būtina turi būti žinomas tikslus asmens, kuriam turi būti įteiktas teismo pranešimas, šaukimas ar kiti procesiniai dokumentai, adresas. O dvišalės tarptautinės teisinės pagalbos sutartys taikomos tokiais atvejais, kai procesiniai dokumentai turi būti įteikiami valstybėje, kuri nėra nei Europos sąjungos valstybė narė, nei 1965 m. Hagos konvencijos dalyvė ir Lietuva su šia valstybe yra sudariusi dvišalę tarptautinės teisinės pagalbos sutartį. Taip pat tokios sutartys taikomos tais atvejais, kai valstybė nors ir yra Europos sąjungos valstybės narė ar 1965m. Hagos konvencijos dalyvė, tačiau yra nežinomas asmens, kuriam turi būti įteikti teismo procesiniai dokumentai, adresas. Kai teismo pranešimus, šaukimus ar kitokius dokumentus reikia įteikti valstybėje, kuri su Lietuva yra sudariusi dvišalę tarptautinę teisinės pagalbos sutartį ir kartu yra 1965 m. Hagos konvencijos dalyvė, taikomos dvišalės tarptautinės sutarties nuostatos, nes Hagos konvencijos 20 straipsnyje Susitariančioms valstybėms leidžiama tarpusavio susitarimais nustatyti ir kitokias taisykles⁶⁴. Taigi dar vienas atvejis, kai taikomos dvišalės tarptautinės sutartys yra tada, kai nors valstybė ir yra 1965 m. Hagos konvencijos dalyvė, tačiau ji su Lietuva yra sudariusi ir dvišalę sutartį, dėl teisinės pagalbos teikimo.

Beveik visose dvišalėse tarptautinės teisinės pagalbos sutartyse yra numatyta, jog procesiniai dokumentai turi būti įteikiami per Centrinę įstaigą, kurią nurodo ta valstybė. LR CPK 801 straipsnio 1 dalis sako, kad jei tarptautinės sutartys ir Europos Sąjungos teisės aktai nenustato atveju, kuomet skirtingų valstybių teismai susižino tiesiogiai, tai

⁶¹ Žinios. 2001, Nr. 75-2635.

⁶² Žinios. 2002, Nr. 75-3210.

⁶³ Žinios. 2002, Nr. 164-5975.

⁶⁴ LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius, Justitia, 2005, p. 595.

nagrinėdami bylas Lietuvos Respublikos teismai su užsienio valstybių teismais dėl teisinės pagalbos susižino per Lietuvos Respublikos teisingumo ministeriją. Taigi, Lietuvoje Centrinė įstaiga yra Teisingumo ministerija.

Jeigu vienos šalies pilietis yra užsienioje valstybėje ir jam reikia įteikti teismo šaukimus, pranešimus ar kitokius procesinius dokumentus, tai to asmens valstybės teismas gali įteikti jam dokumentus per diplomatinės bei konsulines įstaigas. Taigi, net dvišalės tarptautinės teisinės pagalbos sutartys nesuteikia galimybės teismo procesinius dokumentus siųsti tiesiogiai asmenims, kurie yra užsienyje.

Dabar aptarsime, kokia yra teismo procesinių dokumentų įteikimo tvarka, kai yra taikomos dvišalės tarptautinės teisinės pagalbos sutartys. Kreipiantis teisinės pagalbos į tokią užsienio valstybę, turi būti surašomas sutartyje nurodyto turinio prašymas arba pavedimas suteikti teisinę pagalbą ir patvirtintas pavedimą surašiusios institucijos pareigūno parašu ir herbiniu antspaudu. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos sutartyje dėl teisinės pagalbos civilinėse ir baudžiamosiose bylose, pirmame straipsnyje, kaip vienas iš teisinės pagalbos atvejų yra nurodytas dokumentų įteikimas. Centrinės įstaigos, per kurias Šalys (Lietuva ir Kinija) susižino dėl teisinės pagalbos yra Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija Lietuvos Respublikoje ir Kinijos Liaudies Respublikos teisingumo ministerija Kinijos Liaudies Respublikoje. Prie pagal šią sutartį pateikiamų prašymų dėl teisinės pagalbos suteikimo, bei juos patvirtinančių dokumentų pridedami patvirtinti vertimai į tos šalies, kuriai pateikiamas prašymas, valstybinę kalbą (lietuvių arba kinų) arba į anglų kalbą. Kitose dvišalėse sutartyse numatyta, kad be Susitariančiųjų Šalių kalbos, gali būti vartojama ne tik anglų, bet ir rusų kalba, jei šalys tarpusavyje taip suderina (pvz. Lietuvos ir Moldovos sutarties 5 str., Lietuvos ir Ukrainos sutarties 5 str.). Pagal Lietuvos ir Kinijos sutarties 7 straipsnį, teisinės pagalbos prašymai pateikiami raštu ir juose turi būti nurodoma tokia informacija:

- 1) prašymą pateikiančios įstaigos pavadinimas;
- 2) įstaigos, kuriai pateikiamas prašymas, pavadinimas ir adresas (jei turima);
- 3) su prašymu susijusios bylos ir medžiagos aprašymas bei kita būtina informacija, kuri reikalinga teisinei pagalbai suteikti;
- 4) asmenų, dėl kurių pateikiamas prašymas, adresai, vardai ir pavardės, lytis, pilietybė ir kita su jais susijusi informacija; juridinių asmenų atveju – jų pavadinimai ir adresai;
- 5) jeigu yra, jų įgaliotų atsovų vardai, pavardės ir adresai.

Jei prašymą gavusi šalis mano, kad prašyme pateiktos informacijos nepakanka prašymui išnagrinėti, ji gali prašyti papildomos informacijos. Šie prašymai bei prie jų

pridedami dokumentai pasirašomi bei patvirtinami prašymą pateikiančios įstaigos antspaudu. Panaši informacija prašymuose turi būti pateikiama ir pagal kitas dvišales sutartis dėl teisinės pagalbos (pvz. Lietuvos ir Moldovos sutarties 7 str.). Kai kurios dvišalės sutartys, pavyzdžiui, Lietuvos ir Moldovos sutarties 5 straipsnio 2 dalis, numato reikalavimą, kad prašymo suteikti teisinę pagalbą ir pridedamų prie jo dokumentų vertimas turi būti patvirtintas oficialaus vertėjo ar notaro arba prašymą pateikiančios įstaigos pareigūno, uždedant kompetetingos įstaigos herbinį antspaudą, arba prašymą pateikiančios Susitariančios Šalies diplomatinės atstovybės ar konsulinės įstaigos. Labai panašus reikalavimas numatytas ir Lietuvos ir Ukrainos sutarties 5 straipsnio 2 dalyje.

Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutarties 8 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog teisingumo įstaiga, kuriai adresuotas pavedimas, vykdydama pavedimą suteikti teisinę pagalbą, vadovaujasi savo valstybės įstatymais. Tačiau pavedimą pateikusios įstaigos prašoma, ji gali taikyti pavedimą pateikusios Susitariančiosios Šalies procesines normas, jeigu šios normos neprieštarauja jos įstatymams. Tokia pati taisyklė numatyta ir kitose dvišalėse sutartyse dėl teisinės pagalbos (Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutarties 8 str. 1d., Lietuvos Respublikos ir Ukrainos sutarties 8 str. 1 d., Lietuvos Respublikos ir Moldovos Respublikos sutarties 8 str. 1d.). Taigi, daugelyje dvišalių sutarčių įtvirtinta taisyklė, prašymai arba pavedimai suteikti teisinę pagalbą vykdomi valstybės, į kurią kreiptasi, įstatymų nustatyta tvarka. Tačiau prašymą ar pavedimą pateikusios valstybės teismo prašymu gali būti taikomas užsienio valstybės teismo nurodytas vykdymo būdas, jeigu tai neprieštarauja pavedimą ar prašymą vykdančios valstybės teisei⁶⁵.

Kartais gali būti tokia situacija, kad įstaiga, kuri gauna prašymą ar pavedimą suteikti teisinę pagalbą, yra nekompetetinga jį įvykdyti. Tokiu atveju, ta įstaiga galėtų prašymą ar pavedimą grąžinti jį pateikusiai užsienio šalies įstaigai ir ši vėl turėtų iš naujo su prašymu ar pavedimu kreiptis į kitą įstaigą. Toks „tinkamos įstaigos“, kuri galėtų įvykdyti teisinės pagalbos prašymą ar pavedimą, ieškojimas galėtų tęstis be galo ilgai, sukelti daug nepatogumų besikreipiančiai Šaliai ir taip labai vilkinti teismo procesą ir visai tikėtina, kad teismo procesas net gi nebūtų tinkamas, kadangi reikalinga teisinė pagalba taip ir nebūtų suteikta. Kad taip neatsitiktų ir teismo procesas būtų kuo tinkamesnis, vyktų kuo greičiau ir sklandžiau, dvišalėse sutartyse yra nustatyta taisyklė, kad jei teisingumo įstaiga, kuriai adresuotas pavedimas, nekompetetinga jį įvykdyti, ji persiunčia pavedimą kompetetingai teisingumo įstaigai ir praneša apie tai pateikusiai

⁶⁵ LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius, Justitia, 2005, p. 594.

pavedimą įstaigai (Lietuvos ir Moldovos sutarties 8str, 2 d., Lietuvos ir Ukrainos sutarties 8 str. 2., Lietuvos ir Baltarusijos 8str. 2d.). Taigi, taip yra užtikrinama, kad atitinkama kompetetinga institucija įvykdys besikreipiančios šalies prašymą ar pavedimą, nebent būtų kažkokios ypatingos aplinkybės, dėl kurių teisinė pagalba negali būti suteikta. Tokiu atveju, teisingumo įstaiga, kuriai adresuotas pavedimas, grąžina dokumentus pavedimą pateikusiai įstaigai, kartu nurodydama aplinkybes, kurios kliudo tą pavedimą įvykdyti.

Kalbant kokrečiai apie vieną iš teisinės pagalbos atvejų – dokumentų įteikimą, reikėtų pasakyti, kad dauguma dvišalių sutarčių numato labai panašias, praktiškai vienodas, teismo pranešimų, šaukimų ir kitų teismo procesinių dokumentų įteikimo taisykles ir tvarką. Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutarties 9 straipsnio 1 dalis sako, kad įstaiga, kuriai pateikiamas prašymas, įteikia dokumentus pagal jos valstybėje galiojančias taisykles, jeigu įteikiamieji dokumentai surašyti jos kalba arba prie jų pridėtas patvirtintas vertimas. Tais atvejais, kai dokumentai surašyti ne Susitariančiosios Šalies, kuriai pateikiamas prašymas, kalba arba prie jų nepridėtas vertimas, jie įteikiami gavėjui tuo atveju, jei jis sutinka juos priimti. Taip siekiama tikslo, kas asmuo suprastų, kokius dokumentus jis priima, kokius veiksmus jis turi sekančiai atlikti ir kad tokių dokumentų priėmimas sukelia teises pasekmes. Tokia pati dokumentų įteikimo tvarka numatyta ir Lietuvos ir Moldovos sutartyje (9 str. 1d.), Lietuvos ir Baltarusijos sutartyje (9 str. 1d.), Lietuvos ir Ukrainos sutartyje (9 str. 1d.), bei kitose.

Tai pat reikia paminėti, jog būna tokių atvejų, kai atliekant parengtinį tyrimą arba teisme nagrinėjant bylą, vienos Susitariančiosios Šalies teritorijoje atsiranda būtinybė iškviešti asmenį, esantį kitos Susitariančiosios Šalies teritorijoje. Tada vėl gi, reikia kreiptis į šios šalies atitinkamą įstaigą, pavedant jai įteikti šaukimą. Beveik visos Lietuvos dvišalės tarptautinės sutartys dėl teisinės pagalbos teigia, kad šaukime, kurį prašoma įteikti užsienyje esančiam asmeniui atvykti į teismą, negali būti nurodyta sankcija už kviečiamo asmens neatvykimą. Asmeniui, nepriklausomai nuo jo pilietybės, atvykusiam pagal iškvietimą į kitos Susitariančiosios Šalies atitinkamą įstaigą savo noru, negali būti šios šalies teritorijoje taikoma baudžiamoji arba administracinė atsakomybė, jis negali būti suimtas ar nubaustas už kokią nors veiką, padarytą iki perkertant valstybinę sieną. Tokiems asmenims taip pat negali būti taikoma baudžiamoji arba administracinė atsakomybė, jie negali būti suimti ar nubausti, vadovaujantis jų parodymais ir išvadomis, kuriuos jie davė kaip ekspertai, arba veikos, kuri yra nagrinėjimo dalykas. Tačiau pačios dvišalės sutartys gali numatyti tam tikras išimtis. Pavyzdžiui, Lietuvos ir Moldovos

sutarties 12 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta išimtis, kuri sako, jog: „Šia privilegija nesinaudoja asmuo, jeigu jis per 10 dienų po to, kai ja buvo pranešta, kad jo buvimas nėra būtinas, neišvyks iš prašymą pateikusių Susitariančiosios Šalies teritorijos. Į šį terminą neįskaitomas laikas, per kurį jis negalėjo išvykti iš prašymą pateikusių Susitariančiosios Šalies teritorijos dėl nepriklausančių nuo jo aplinkybių.“ Lietuvos ir Ukrainos sutarties 12 straipsnio 4 dalis taip pat numato tokios privilegijos išimtį, tačiau terminas, per kurį asmuo turi išvykti iš prašymą pateikusių Susitariančiosios Šalies, yra ilgesnis – 15 dienų po to, kai jam buvo pranešta, kad jo buvimas nėra būtinas. 15 dienų terminą taip pat nustato Lietuvos ir Rusijos, Lietuvos ir Kinijos, bei Lietuvos ir Baltarusijos sutartys. Reikėtų paminėti, kad vienose dvišalėse tarptautinėse teisinės pagalbos sutartyse, pavyzdžiui, Lietuvos ir Kinijos, Lietuvos ir Rusijos, Lietuvos ir Baltarusijos, šios nuostatos, dėl sankcijos netaikymo už kviečiamo asmens neatvykimą ir baudžiamosios bei administracinės atsakomybės netaikymo, taikomos tik liudytojams ir ekspertams, o kitose, pavyzdžiui, Lietuvos ir Moldovos, Lietuvos ir Ukrainos sutartyse, - visiems byloje dalyvaujantiems asmenims (ne tik liudytojams ir ekspertams, bet ir nukentėjusiesiems, civiliniams ieškovams ir atsakovams, jų atstovams bei kitiems). Dvišalės tarptautinės teisinės pagalbos sutartys taip pat nustato iš užsienio valstybės iškviestų į teismo posėdį liudytojų ir ekspertų (kai kurios sutartys – ir kitų byloje dalyvaujančių asmenų, pavyzdžiui, nukentėjusiųjų) teisę į turėtų kelionės, gyvenimo ir kitokių išlaidų atlyginimą. Šias išlaidas atlygina ta valstybė, kurios teismas iškvietė asmenį į teismo posėdį. Kaip pavyzdį galime pateikti Lietuvos ir Moldovos sutarties 12 straipsnio 5 dalį, kur pasakyta, kad : „Nukentėjusieji, liudytojai ir ekspertai, atvykę į kitos Susitariančiosios Šalies teritoriją, turi teisę gauti iš juos iškvietusios įstaigos kelionės ir gyvenimo užsienyje išlaidų, taip pat dėl atitraukimo nuo darbo negauto darbo užmokesčio atlyginimą. Be to, ekspertai turi teisę gauti atlyginimą už atliktą ekspertizę. Šaukime turi būti nurodyta, kokias išmokų rūšis turi teisę gauti iškviestieji asmenys. Jiems prašant, Susitariančioji Šalis, išsiuntusi šaukimą, išmoka avansą šioms išlaidoms atlyginti“. Beveik lygiai tą patį sako ir Lietuvos ir Ukrainos, Lietuvos ir Rusijos, Lietuvos ir Baltarusijos bei kitos dvišalės tarptautinės teisinės pagalbos sutartys.

Prašymą ar pavedimą įteikti teismo pranešimą, šaukimą ar kitokį procesinį dokumentą įvykdžiusi institucija surašo patvirtinimą dėl teismo dokumentų įteikimo fakto. Tokiame patvirtinime turi būti:

- 1) asmens, kuriam įteiktas dokumentas parašas;
- 2) įstaigos antspaudas, su valstybinio herbo atvaizdu;
- 3) atsakingo įstaigos darbuotojo parašas arba šios įstaigos išduotas liudijimas;

- 4) dokumento įteikimo data;
- 5) dokumento įteikimo laikas;
- 6) dokumento įteikimo vieta.

Dokumentų įteikimo patvirtinimas yra įforminamas pagal taisykles, galiojančias Susitariančiosios Šalies, kuriai pateikiamas prašymas, teritorijoje.

Skirtingai nei 1965 m. Hagos konvencija, nurodanti, kad ji netaikoma, jeigu nežinomas asmens, kuriam reikia įteikti teismo dokumentus, adresas, dauguma dvišalių tarptautinių teisinės pagalbos sutarčių numato galimybę teikti teisinę pagalbą ir jeigu asmens, kuriam reikia įteikti teismo dokumentus, adresas nežinomas⁶⁶. Sutartyse sakoma, kad prašyme įteikti dokumentą turi būti nurodytas tikslus gavėjo adresas ir įteikiamo dokumento pavadinimas. Tačiau jeigu paaiškėja, kad prašyme įteikti dokumentą, yra nurodytas ne visas ar netikslus adresas, tada įstaiga, kuriai pateikiamas prašymas, vadovaudamasi savo įstatymais, imasi priemonių tiksliam adresui nustatyti. (Lietuvos ir Rusijos sutarties 9 str. 2d., Lietuvos ir Moldovos sutarties 9 str. 2d., Lietuvos ir Ukrainos sutarties 9 str. 2d.).

Daugumoje dvišalių tarptautinių teisinės pagalbos sutarčių sakoma, jog „Susitariančioji Šalis, kuriai adresuotas pavedimas, nereikalauja, kad būtų atlygintos bet kokios išlaidos, atsiradusios teikiant teisinę pagalbą. Visos išlaidos, atsiradusios teikiant teisinę pagalbą Susitariančiųjų šalių teritorijoje, tenka joms pačioms“. Taigi, teisinė pagalba pagal dvišales tarptautines sutartis paprastai teikiama nemokamai, o visos išlaidos, kurios susidaro vykdant užsienio teismų prašymus ar pavedimus, tenka tai valstybei, kurios teritorijoje jos atsiranda. Vienos valstybės institucija, įvykdžiusi prašymą ar pavedimą suteikti teisinę pagalbą, praneša kitos valstybės institucijai, pateikusiai prašymą ar pavedimą, apie jo įvykdymo išlaidas. Jeigu teismas, pateikęs prašymą ar pavedimą suteikti teisinę pagalbą, šias teisinės pagalbos teikimo išlaidas išieško iš asmens, privalančio jas atlyginti (pvz., atsakovo), išieškotos sumos atitenka jas išieškojusiojo teismo valstybei (tai valstybei, kurios teismas kreipėsi dėl teisinės pagalbos suteikimo)⁶⁷. (Pvz., Lietuvos ir Ukrainos sutarties 14 str., Lietuvos ir Baltarusijos sutarties 14 str., Lietuvos ir Moldovos sutarties 14 str.).

Jeigu valstybė, kuri prašo suteikti teisinę pagalbą, pavyzdžiui įteikti teismo pranešimą, šaukimą ar kitą procesinį dokumentą, ir valstybė, kuri gauna tokį prašymą, yra Europos Sąjungos valstybės narė, arba jos yra 1965 metų Hagos konvencijos dalyvės, arba yra sudariusios dvišalę tarptautinę sutartį dėl teisinės pagalbos teikimo, tokiu atveju

⁶⁶ LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. Vilnius, Justitia, 2005, p. 595.

⁶⁷ Ten pat.

valstybė, į kurią kreipiamasi, remdamasi atitinkamais teisiniais dokumentais (dvišalė tarptautine sutartimi dėl teisinės pagalbos, 1965 m. Hagos konvencija ar 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentu), įteiks tesimo procesinius dokumentus ar suteiks kitokią teisinę pagalbą be jokių didesnių problemų ir nesant jokių rimtų pateisinamų priežasčių (pvz., jei tokios teisinės pagalbos suteikimas pakenktų jį vykdančios Šalies suverenitetui ar saugumui, piliečių teisėms ir teisėtiems interesams, arba prieštarautų pagrindiniams jos įstatymų principams), negalės atsisakyti jos suteikti. Tačiau iškyla klausimas, ar privalu teikti teisinę pagalbą, kai tarp Lietuvos ir atitinkamos užsienio valstybės nėra dvišalės tarptautinės teisinės pagalbos sutarties ir ta užsienio valstybė taip nėra nei 1965 metų Hagos konvencijos dalyvė, nei Europos Sąjungos valstybė narė? Atsakymas į šį klausimą turėtų būti teigiamas, nes niekada nebus taip, kad dvišalės tarptautinės teisinės pagalbos sutartys būtų pasirašytos su visomis valstybėmis ir kad visos pasaulio valstybės būtų 1965 metų Hagos konvencijos dalyvės. Teisinės pagalbos teikimas – tai pagalbos teikimas ne kitai valstybei, o šaliai, kuri bylinėjasi užsienio teisme. Taigi privalu išvelgti pirmiausia privatų interesą. Teikti tarptautinę teisinę pagalbą yra prievolė, kuri atsiranda ir be dvišalės sutarties, o iš tarptautinės teisės principų – abipusiškumo, bendrumo (angl. *Comity*). Atsisakyti teikti teisinę pagalbą galima tik esant prieštaravimui viešajai tvarkai arba nesant abipsusiškumo. Tačiau ir pastaruoju atveju tai būtų nepakankamas pagrindas atsisakyti teikti teisinę pagalbą, nes abipusiškumas yra valstybių, o ne privačių asmenų problema, todėl privatus asmenys neturėtų kentėti, jeigu jų valstybės nesugeba užmegzti ir palaikyti deramų santykių⁶⁸.

Taigi, jeigu asmuo yra užsienio valstybėje, su kuria Lietuva nėra sudariusi dvišalės tarptautinės teisinės pagalbos sutarties ir kuri taip pat nėra 1965 m. Hagos konvencijos dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo užsienyje dalyvė, taip pat jei ji nėra Europos Sąjungos valstybė narė, kuriai taikomas 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse, teismo dokumentai turi būti siunčiami laikantis diplomatinio susižinojimo tvarkos. Teismas turi siųsti prašymą suteikti teisinę pagalbą ir visus reikiamus dokumentus Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijai, ji – Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijai, o ši per Lietuvos diplomatinės ar konsulinės įstaigas atitinkamoje užsienio

⁶⁸LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. Vilnius, Justitia, 2005, p. 596.

valstybėje perduoda juos atitinkamai užsienio valstybės institucijai vykdyti abipusiškumo principu⁶⁹.

Pranešimas apie šaukimų ar kitokių dokumentų įteikimą teismui turi grįžti analogiška atvirkštine tvarka. Dokumentą įteikusi užsienio valstybės institucija patvirtinimą dėl tesimo dokumentų įteikimo fako turi perduoti jį Lietuvos diplomatinei ar konsulinei įstaigai, esančiai toje šalyje, tada ši išsiųsti jį Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijai, o ši perduoti jį Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai. Tada teisingumo ministerija jau perduoda dokumentus teismui, kuris kreipėsi į ją dėl teisinės pagalbos. Tokia pačia diplomatine tvarka turi būti sprendžiama dėl užsienio teismų pranešimų, šaukimų ar kitų teismo procesinių dokumentų įteikimo Lietuvoje esantiems asmenims, jeigu nėra dvišalės teisinės pagalbos sutarties ar negali būti vadovaujama minėtais atitinkamais teisės aktais.

⁶⁹ LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. Vilnius, Justitia, 2005, p. 596.

d) Įteikimas pagal nacionalinę teisę.

Neretai pasitaiko atveju, kai asmenys, kuriems tenka dalyvauti civiliniame procese, gyvena ne toje pačioje, o skirtingose valstybėse. Nors asmuo, kuriam reikia įteikti dokumentus, t.y. adresatas, yra užsienio valstybėje, neišvengiamai tenka susidurti su vienu iš procesinių veikslių – teismo dokumentų (pranešimų, šaukimų, sprendimų, nutarčių ir pan.) įteikimu. Tokiu atveju valstybės suvereniteto principas šio veiksmo neleidžia teismui pačiam atlikti. Tačiau aplinkybė, kad adresatas yra užsienio valstybėje, neatleidžia teismo nuo pareigos tinkamai įteikti asmeniui teismo dokumentus. Tokiu atveju teismas turi kreiptis į kompetetingą užsienio valstybės instituciją ir prašyti suteikti teisinę pagalbą, t.y. įteikti teismo dokumentus⁷⁰.

Tarptautinė teisinė pagalba (angl. *International judicial assistance*) yra procesinio veiksmo (akto) atlikimas vienoje valstybėje kitos valstybės prašymu. Su prašymu suteikti teisinę pagalbą užsienyje Lietuvos Respublikos teismai gali kreiptis į Lietuvos Respublikos diplomatinės atstovybes, konsulatus, užsienio teismus ar kitas valstybės institucijas (CPK 803 str. 1 d.). Tarptautinės teisinės pagalbos gali prireikti, kai kitoje valstybėje reikia įteikti dokumentus, surinkti tam tikrus įrodymus, pripažinti sprendimus ir kitais panašiais atvejais. Taigi, teismo pranešimų, šaukimų ir kitokių dokumentų įteikimas užsienio valstybėje esantiems asmenims yra sudedamoji tarptautinės teisinės pagalbos dalis. Pavyzdžiui, Lietuvos ir Rusijos sutarties 3 straipsnyje nurodyta, kad sąvoka „teisinė pagalba“ civilinėse bylose apima „Susitariončiosios Šalies, kuriai pateikiamas prašymas, įstatymuose numatytą procesinių veikslių atlikimą, kaip antai: šalių, liudytojų, ekspertų apklausą, ekspertizių, teisminės apžiūros atlikimą, daiktinių įrodymų perdavimą, teismo sprendimų pripažinimą ir vykdymą, dokumentų įteikimą ir persiuntimą“. Tos pačios sutarties 12 – 13 straipsniuose sakoma, kad į teisinę pagalbą įeina ir informacijos apie asmenų, esančių susitariančiųjų šalių teritorijoje, adresus teikimas, o alimentų bylose – ir informacijas apie atsakovo darbo vietą ir uždarbio dydį teikimas⁷¹.

Įvairios valstybės savo nacionalinėje teisėje yra nustačiusios skirtingus šaukimų ir pranešimų įteikimo būdus ir tvarką. Lietuvoje teismo procesinių dokumentų įteikimo užsienyje klausimus reglamentuoja LR CPK 801 – 805 straipsniai. Tačiau dar pirmasis LR CPK VII dalies straipsnis, t.y. 780-asis, pradėdamas reglamentuoti tarptautinį civilinį procesą, nurodo, jog anksčiau minėtos normos taikomos tik tokiu atveju, jeigu tarptautinė

⁷⁰ LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. Vilnius, Justitia, 2005, p. 591.

⁷¹ Ten pat, p. 592.

sutartis, kurios dalyvė yra Lietuvos Respublika, atitinkamų santykių nereglamentuoja kitaip.

Pagal LR CPK 801 straipsnio 1 dalį, institucija, su kuria Lietuvos Respublikos teismai dėl teisinės pagalbos susižino su užsienio valstybių teismais, yra Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija.

Jeigu asmuo, kuriam turi būti įteiktas procesinis dokumentas, yra Lietuvos Respublikos pilietis, gyvenantis užsienyje arba šis asmuo dirba Lietuvos Respublikos diplomatinėje atstovybėje ar konsulate, tada dėl teisinės pagalbos suteikimo, šiuo atveju, teismo procesinių dokumentų įteikimo, Lietuvos Respublikos teismai kreipiasi į Lietuvos Respublikos diplomatinės atstovybes ar konsulatus, esančius toje valstybėje. (CPK 803 str. 2 d.). Ši taisyklė taikoma, jeigu su ta valstybe, kurioje reikia įteikti teismo pranešimą, šaukimą ar kitą procesinį dokumentą, Lietuva nėra sudariusi dvišalės teisinės pagalbos sutarties ir ta valstybė nėra 1965 m. lapkričio 15 d. Hagos konvencijos dalyvė. Jei asmuo, kuriam turi būti įteiktas procesinis dokumentas, nėra Lietuvos Respublikos pilietis, tada teismas, per Lietuvos Respublikos teisingumo ministeriją, kreipiasi į užsienio valstybės teismą ar kitą valstybės instituciją dėl teisinės pagalbos suteikimo. Tokia pati tvarka taikoma ir esant situacijai, kai Lietuvos Respublikos piliečiui, dirbančiam Lietuvos Respublikos diplomatinėje atstovybėje ar konsulate, arba gyvenančiam užsienyje, procesinių dokumentų įteikti neįmanoma, pasitelkiant į pagalbą Lietuvos Respublikos ambasadą ar konsulatą. (CPK 803 str. 4 d.). Jei teismo pranešimą, šaukimą ar kitą procesinį dokumentą reikia įteikti asmeniui, kuris yra Lietuvoje, tačiau nepriklauso Lietuvos Respublikos teismų jurisdikcijai, tokiu atveju šie dokumentai bus įteikiami pasitelkiant į pagalbą Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministeriją. Procesiniai dokumentai, kurie turi būti siunčiami užsienio piliečiams ar asmenims be pilietybės, taip pat ir užsienio juridiniams asmenims, turi būti išversti į anglų ar kokią kitą jiems suprantamą kalbą. (CPK 804 str.).

Kai byla yra nagrinėjama Lietuvos teisme, tačiau bylos šalis yra ar gyvena užsienyje, tai visi procesiniai dokumentai yra įteikiami šalies paskirtam atstovui. Tačiau jei šalis atstovo byloje neturi, ji privalo paskirti savo įgaliotą asmenį, kad šiam būtų galima įteikti su byla susijusius procesinius dokumentus. Žinoma, tas įgaliotasis asmuo turi gyventi Lietuvos Respublikoje. Jeigu užsienyje gyvenanti ar esanti šalis šios savo pareigos nevykdo ir nenurodo įgalioto asmens, visi procesiniai dokumentai, skirti užsienyje esančiam šaliai, lieka byloje ir laikomi įteiktais. Šie padariniai, taip pat šalies pareiga pateikti atsiliepimą dėl pareikšto ieškinio, atsiliepimo nepateikimo teisiniai padariniai, taip pat ir tai, kas gali būti paskirtas įgaliotu atstovu, šaliai turi būti

išaiškinama pirmojo įteikimo metu. (CPK 805 str.). Nereikėtų pamiršti, kad pagal LR CPK 780-ąjį straipsnį, šios taisyklės netaikomos, jeigu tarptautinės sutarties taisyklės nustato ką kita.

Įvairios valstybės nacionalinėje teisėje nustačiusios skirtingus šaukimų ir pranešimų įteikimo būdus bei tvarką. Vienose ši tvarka gana liberali, kitose – labai griežta. Pavyzdžiui, Prancūzijoje pakanka įteikti šaukimą ar pranešimą oficialiam užsienio valstybės atstovui, esančiam Prancūzijoje. Nuo šio momento pradeda eiti visi terminai, tačiau teismas nesidomi, ar šaukimas buvo įteiktas. Tuo tarpu JAV, remiantis tinkamo proceso principu (angl. *due process of law*), pranešimų įteikimo tvarkai taikomos ypač griežtos taisyklės ir jų nesilaikymas daro priimtą teismo sprendimą neteisėtą⁷². Panašiai kaip Prancūzijoje, yra ir Belgijoje. Jei procesinius dokumentus reikia įteikti adresatams, kurių gyvenamoji ar buvimo vieta žinomai yra užsienyje ir negalima taikyti Europos Bendrijos reglamento (Reglamentas (EB) Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse) ar Hagos konvencijos, tuomet tokiems atvejams taikomas Belgijos teisės kodekso 40 straipsnis. Pagal šio straipsnio nuostatas teismo antstolis siunčia procesinio dokumento nuorašą į užsienį gyvenamosios ar buvimo vietos adresu registruotu laišku paštu arba oro paštu, jei paskirties vieta yra bendros sienos su Belgija neturinčioje valstybėje. Manoma, kad dokumentas įteiktas perdavus jį pašto tarnybai pagal gavimo pažymą. Taigi, teismas taip pat nesidomi, ar procesinis dokumentas buvo įteiktas. Pagal Belgijos teisės kodekso 55 straipsnį įteikiant dokumentus užsienio šalyje įteikimo terminas pratęsiamas penkiolika dienų, jei proceso šalis yra su Belgija bendrą sieną turinčioje valstybėje arba Jungtinėje Karalystėje, trisdešimt dienų, jei ji yra kitoje Europos šalyje, aštuoniasdešimt dienų, jei ji yra kitame žemyne.

⁷² LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. Vilnius, Justitia, 2005, p. 593.

III. PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO NAUJAUSIOS RAIDOS TENDENCIJOS.

Teismo pranešimų, šaukimų ir kitų procesinių dokumentų įteikimas užsienio valstybėse esantiems asmenims yra labai svarbus tarptautinio civilinio proceso institutas. Siekiant, kad teisinė pagalba tarp valstybių būtų vykdoma kuo sklandžiau, efektyviau ir greičiau, yra kuriamos įvairios priemonės, užtikrinančios, kad apie teismo procesinius dokumentus, kurie turi būti įteikti užsienyje, jų adresatui būtų pranešama pakankamai iš anksto, kad tie dokumentai būtų įteikiami kuo tinkamiau, paprasčiau ir sparčiau. Tiek 1965 m. lapkričio 15 d. Hagos konvencija dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo užsienyje, tiek 2000 m. gegužės 29d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse, numato įvairius teismo pranešimų, šaukimų ir kitų procesinių dokumentų įteikimo būdus, kurie buvo aptarti ankstesnėje šio darbo dalyje. Ir Konvencija, ir Reglamentas leidžia tiesioginį teisminių dokumentų įteikimą (teismo procesinius dokumentus siunčiant tiesiogiai paštu užsienyje esantiems asmenims, taip pat suinteresuotiems byla asmenims tiesiogiai įteikti teisminius dokumentus per paskirties valstybės teismo pareigūnus, tarnautojus, ar kitus valstybės, į kurią kreipiamasi, kompetetingus asmenis). Tačiau ir Konvencija, ir 2000 m. gegužės 29d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse 15 straipsnio 2 dalis numato galimybę valstybėms narėms nepritariant tiesioginiam dokumentų įteikimui. Šiuo metu yra nemažai tokių valstybių narių, pavyzdžiui, Austrija, Čekija, Anglija, Velsas ir Šiaurės Airija, Estija, Vokietija, Vengrija, Latvija, Lietuva, Lenkija, Portugalija, Slovakija, Slovėnija, kurios nepritaria tiesioginiam dokumentų įteikimui. Jau atsiradus Hagos konvencijai, labiausiai kontraversišku teisminių dokumentų įteikimo būdu buvo laikomas tiesioginis įteikimas paštu. JAV teismuose net gi buvo kilusios didžiulės diskusijos siekiant išsiaiškinti, ar tiesioginis teismo procesinių dokumentų įteikimas paštu iš viso yra galimas. Požiūrio, jog dokumentų įteikimo paštu tiesiogiai adresatui būdas yra leidžiamas šalininkai teisgė, jog toks įteikimas yra greitas ir reikalaujantis nedaug išlaidų. Sparčiai augant technologinėms naujovėms bei plečiantis jų pagalba teikiamų paslaugų spektrui, drausti tiesioginį teisminių dokumentų įteikimą paštu būtų senamadiška ir nesuderinama su siekiama plėtoti tarptautine teisine sistema. Besivystančių technologijų pasaulyje, kaip

tik prioritetas turi būti teikiamas įteikimui paštu, elektroniniu paštu, faksu ir panašiai⁷³. Pavyzdžiui, Anglijos vidaus teisėje yra leidžiamas teismo pranešimų, šaukimų ir kitų procesinių dokumentų įteikimas elektroniniu paštu ir kitomis elektroninėmis priemonėmis. Kad dokumentus būtų galima įteikti tokiu būdu, bylos šalis, kuri įteikia dokumentus bei kita bylos šalis, kuriai turi būti įteikiami dokumentai – abi turi būti atstovaujamos teisininkų. Teisminiai dokumentai turi būti atsiunčiami į atstovo darbo vietą ir jis turi būti raštu pareiškęs savo norą ir sutikimą priimti dokumentus tokiu elektroniniu būdu ir nurodyti savo elektroninio pašto adresą ar kitokią elektroninę identifikaciją⁷⁴. Jei tiesioginis įteikimas paštu būtų neleidžiamas, tai būtų didžiulis žingsnis atgal teisinio valstybių bendradarbiavimo vystymuisi. Taigi, po ilgų svarstymų ir diskusijų buvo prieita prie išvados, jog tiesioginis teismo pranešimų, šaukimų ir kitų procesinių dokumentų įteikimas yra ne tik leidžiamas, bet ir skatintinas siekiant supaprastinti ir paspartinti tarptautinį bendradarbiavimą⁷⁵. Bet kaip jau buvo minėta, daugelis valstybių yra pasinaudojusios teise pareikšti prieštaravimą tiesioginiams teismo procesinių dokumentų įteikimo būdams per kompetetingus paskirties valstybės pareigūnus. Nors atsižvelgiant į teismo pareigūnų, tarnautojų ir kitų kompetetingų asmenų kompetenciją, nėra jokios priežasties neleisti asmenims, suinteresuotiems bylos baigtimi, tiesiogiai įteikti dokumentų. Priešingai, šis būdas turėtų būti skatinamas, kadangi tam tikrais atvejais jis gali labai paspartinti dokumentų įteikimą⁷⁶. Europos Komisija net gi siūlo išbraukti 15 straipsnio 2 dalį, kuri leidžia valstybėms narėms prieštarauti tiesioginiam teismo procesinių dokumentų įteikimui ir mano, kad taip nustačius vieningą normą visoms valstybėms narėms, dar labiau palengvės Reglamento taikymas⁷⁷.

2004 m. spalio 1 d. Komisija priėmė ataskaitą dėl Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse taikymo. Ataskaitoje pateikta išvada, kad nuo Reglamento (EB) Nr. 1348/2000 įsigaliojimo 2001 metais, jo taikymas bendrai pagerėjo ir pagreitino dokumentų perdavimą ir įteikimą valstybėse narėse, bet vistiek tam tikrą Reglamento nuostatų taikymas nėra visiškai patenkinamas. Tinkamam vidaus rinkos veikimui reikia

⁷³ AMIEL, A. Recent developments in the interpretation of article 10 (A) of the Hague convention on the service abroad of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>;

⁷⁴ LOUGHLIN, P., GERLIS, S. *Civil procedure*. London: Cavendish Publishing Limited. 2004, p. 160.

⁷⁵ AMIEL, A. Recent developments in the interpretation of article 10 (A) of the Hague convention on the service abroad of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>;

⁷⁶ Europos bendrijų Komisijos pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento iš dalies keičiančio 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse. Briuselis, 07.07.2005 KOM(2005) 305 galutinis. 2005/0126(COD);

⁷⁷ Ten pat.

toliau gerinti ir spartinti teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose perdavimą ir įteikimą valstybėse narėse, supaprastinti tam tikrų Reglamento nuostatų taikymą ir patobulinti teisinį tikrumą pareiškėjui ir adresatui⁷⁸. Civilines bylas siekama išnagrinėti kuo veiksmingiau ir operatyviau, o tai reiškia, kad teisminių dokumentų perdavimas tarp valstybių narių paskirtų vietos institucijų turi būti atliekamas tiesiogiai ir greitomis priemonėmis. Greitam dokumentų perdavimui gali būti naudojamos visos atitinkamos priemonės, jeigu laikomasi tam tikrų sąlygų dėl gauto dokumento įskaitomumo ir patikimumo. Perdavimo saugumui užtikrinti reikia, kad dokumentas būtų perduodamas kartu su tipine forma, užpildyta vietos, kurioje jis turi būti įteiktas, kalba arba kita susijusiai valstybei narei priimtina kalba. Siekiant užtikrinti veiksmingą Reglamento įgyvendinimą, atsakyti priimti įteikiamus dokumentus galima tik išimtiniais atvejais. Komisija siūlo į Reglamentą įtraukti tokią nuostatą, kad kiekviena valstybė narė teismo pranešimus, šaukimus ar kitokius procesinius dokumentus gali įteikti kitoje valstybėje narėje gyvenantiems asmenims tiesiogiai paštu, registruotu laišku su gavimo patvirtinimu arba atitinkamu būdu⁷⁹. Komisija taip pat siūlo, kad bet kuris asmuo, suinteresuotas bylos baigtimi turėtų laisvę teisminius dokumentus įteikti tiesiogiai per teismo pareigūnus, tarnautojus ar kitus valstybės narės, į kurią kreipiamasi su prašymu įteikti teisminius dokumentus, kompetetingus asmenis, kai toks tiesioginis įteikimas leidžiamas pagal tos valstybės narės teisę. Visos bylos šalys privalo gauti pranešimus apie teismo datą bei vietą, pranešimus apie dokumentus, kurie bus reikalingi bylos nagrinėjimui, pranešimus, apie kitos šalies jai siunčiamus dokumentus, kviečiami liudytojai privalo gauti šaukimus ir panašiai⁸⁰, todėl valstybės neturėtų prieštarauti tokiems teisminių dokumentų įteikimo būdams, kurie padeda tai padaryti kuo greičiau bei reikalauja mažesnių išlaidų.

XX amžius tapo fenomenalios technologinės raidos ir plėtotės, ilgainiui virtusios išstisa revoliucija, liudininkas ir stebėtojas⁸¹. Neužilgus po to, kai internetas tapo labai populiaria informacijos perdavimo ir komunikavimo priemone, kibererdvė tapo kone natūralia komercinės veiklos aplinka ir šaltiniu. Ko gero beveik visos komercinės veiklos

⁷⁸ Europos bendrijų Komisijos pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento iš dalies keičiančio 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse. Briuselis, 07.07.2005 KOM(2005) 305 galutinis. 2005/0126(COD);

⁷⁹ Iš dalies pakeistas pasiūlymas Europos parlamento ir Tarybos reglamentas dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse („Dokumentų įteikimo“) (pateikta Komisijos pagal EB sutarties 250 straipsnio 2 dalį) iš *EUR-Lex* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-02]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006PC0751:LT:NOT>>.

⁸⁰ AS ZUCKERMAN, A. *Civil procedure*. London. Lexis Nexis UK 2003, p. 139.

⁸¹ CIVILKA, M. *Elektroninės komercijos teisiniai aspektai: bendrieji klausimai*. Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Informatikos teisės centras. Prieiga per internetą: <http://itc.tf.vu.lt/>. 2002.p.6.

rūšys gali būti sėkmingai kultivuojamos naujojoje erdvėje. Keletas jų pavyzdžių – tai įvairių prekių pardavimas, aukcionai, paslaugų teikimas, publikavimas⁸². Šioje darbo dalyje kalbant apie teismo pranešimų, šaukimų ir kitų procesinių dokumentų įteikimo užsienio valstybėse naujausias raidos tendencijas, galime pakalbėti ir apie tai, ar esant tokiam sparčiam šiuolaikinių technologijų vystymuisi, yra įmanomas teisminių dokumentų įteikimas pasinaudojant tokiomis technologinėmis priemonėmis, kaip elektroninis paštas, faksas ir panašiai.

Kaip jau buvo kalbėta anksčiau, kiekviena valstybė įteikti dokumentus savo teritorijoje gali taip, kaip leidžia jos vidaus teisė. Ko gero daugelis valstybių asmenims, esantiems tos valstybės teritorijoje, pagal savo vidaus teisę leidžia įteikti teismo procesinius dokumentus, pasinaudojant telekomunikacijų galiniais įrenginiais. Pavyzdžiui, LR CPK 117 straipsnio 1 dalyje sakoma jog: „Procesinius dokumentus įteikti per telekomunikacijų galinius įrenginius galima dalyvaujančio byloje asmens sutikimu“. Pagal Anglijos teisę, jei teisminius dokumentus norima įteikti asmeniui elektroniniu paštu arba faksu, taip pat turi būti gautas to dalyvaujančio byloje asmens sutikimas, bylos šalys turi būti atsovaujamos profesionalių teisininkų ir dokumentai turi būti siunčiami į jų darbovietes. Taigi, kiekviena valstybė savo vidaus teisėje gali nustatyti, kad procesinių dokumentų įteikimas bus tinkamas atsiuntus juos elektroniniu paštu, faksu ar kitomis technologinėmis priemonėmis, jei toks įteikimas atitiks tam tikras įstatymų numatytas sąlygas. Tačiau kaip yra tais atvejais, kai teismo pranešimus, šaukimus, sprendimus, prašymus ir kitus procesinius dokumentus reikia įteikti asmenims, esantiems užsienio valstybėse. Kol kas galime daryti išvadą, jog toks teisminių dokumentų įteikimo būdas, tai yra įteikimas telekomunikacijų galiniais įrenginiais nėra leidžiamas kai kurių tarptautinių teisės aktų. 2000 m. gegužės 29d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse numato teismo procesinių dokumentų įteikimą per gaunančiasias ir priimančiasias agentūras, dokumentų įteikimą konsuliniais arba diplomatiniais kanalais, teisminių dokumentų tiesioginį pristatymą paštu bei įteikimą tiesiogiai per paskirties valstybės teismo pareigūnus, tarnautojus, ar kitus tos dokumentus priimančios valstybės kompetetingus asmenis.

Bet vienareikšmiškai teigti, jog tarptautiniame civiliniame procese teismo procesinių dokumentų įteikimas telekomunikacijų galiniais įrenginiais yra neleidžiamas, negalime. Reglamento 4 straipsnio 2 dalis sako, jog: „Dokumentai, prašymai, patvirtinimai,

⁸² CIVILKA, M. *Elektroninės komercijos teisiniai aspektai: bendrieji klausimai*. Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Informatikos teisės centras. Prieiga per internetą: <http://itc.tf.vu.lt/>. 2002p.4 – 5.

pranešimai, kad dokumentai gauti, pažymėjimai ir kiti raštai tarp perduodančiųjų ir gaunančiųjų agentūrų gali būti perduodami bet kokiomis atitinkamomis priemonėmis, jeigu gauto dokumento turinys yra teisingas ir atitinka išsiųsto dokumento turinį, o visa jame pateikta informacija yra lengvai įskaitoma“. Taip pat Reglamento 7 straipsnio 1 dalis sako, jog: „Gaunančioji agentūra pati įteikia dokumentą arba paveda kitiems jį įteikti pagal valstybės narės, į kurią kreipiamasi, teisę, arba perduodančiosios agentūros reikalaujama konkrečia forma, jeigu toks būdas neprieštarauja minėtos valstybės narės teisei“. Iš to, kas pasakyta minėtuose straipsniuose, galime teigti, jog tarp perduodančiųjų bei gaunančiųjų agentūrų yra leidžiami įvairūs teismo procesinių dokumentų būdai, tame tarpe ir įteikimas telekomunikacijų galiniais įrenginiais – elektroniniu paštu, faksu ir kitais, svarbu yra tai, kad įteiktino dokumento turinys būtų teisingas ir atitiktų išsiųsto dokumento turinį ir visa jame pateikta informacija būtų teisinga. Perduodančioji agentūra, gavusi teismo pranešimą, šaukimą ar kitokį procesinį dokumentą, kurį prašoma įteikti jos valstybės teritorijoje, asmeniui, kuriam jis adresuotas, įteikti gali taip pat įvairiais tos valstybės narėje leistiniais teismo procesinių dokumentų įteikimo būdais. Taigi, jeigu pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos gaunančioji agentūra gautų dokumentą iš valstybės narės, kurį reikia įteikti Lietuvoje esančiam fiziniam ar juridiniam asmeniui, ji galėtų tuos dokumentus minėtiems asmenims įteikti per telekomunikacijų galinius įrenginius, jei tik būtų gauti tų byloje dalyvaujančių asmenų sutikimai. Pagal Anglijos teisę situacija būtų taip pat labai panaši.

1965 m. lapkričio 15 d. Hagos konvencija dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo užsienyje numato teismo procesinių dokumentų įteikimą per perduodančiasias ir gaunančiasias agentūras, tiesioginį įteikimą paštu užsienyje esantiems asmenims, kad dokumentus perduotų perduodančiosios valstybės kompetetingi pareigūnai tiesiogiai per gaunančiosios valstybės atitinkamus kompetetingus pareigūnus. O Konvencijos 11 straipsnis sako, kad: „Ši konvencija netrukdo dviem arba daugiau Susitariančiųjų Valstybių susitarti leisti naudoti kitus nei numatyti ankstesniuose straipsniuose teisminių dokumentų perdavimo įteikimui būdus, o ypač tiesioginius jų atitinkamų įstaigų ryšius“. Galime daryti išvadą, jog Hagos konvencija nedraudžia valstybėms susitarti, kad jos teismo pranešimus, šaukimus, sprendimus, prašymus ir kitus teisminius dokumentus perduos jų teritorijoje esantiems fiziniams ar juridiniams asmenims pasitelkdamos į pagalbą telekomunikacijų galinius įrenginius.

Dvišalės tarpatautinės teisinės pagalbos sutartys, straipsniuose, nustatančiuose dokumentų įteikimo tvarką, dažniausiai sako, jog įstaiga, kuriai pateikiamas prašymas,

įteikia dokumentus pagal jos valstybėje galiojančias taisykles, jeigu įteikiamieji dokumentai surašyti jos kalba arba prie jų pridėtas patvirtintas vertimas (Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutarties 9 str. 1d.) Pagal tokią nuostatą galime suprasti, jog jeigu valstybės, kurioje turi būti įteiktas teismo procesinis dokumentas, teisė leidžia teisminių dokumentų įteikimą telekomunikacijų galiniais įrenginiais (elektroniniu paštu, faksu ir kt.), tai tokiu atveju, dokumentus įteikiant vadovaujantis dvišale tarptautine teisinės pagalbos sutartimi, įteikimas šiuolaikinių technologijų pagalba esant tam tikroms atitinkamoms sąlygoms irgi yra leidžiamas.

Jeigu sakysime, kad atitinkamais atvejais ir esant tam tikroms sąlygoms teismo procesinių dokumentų įteikimas užsienyje esantiems asmenims per telekomunikacijų galinius įrenginius yra galimas, tada natūraliai gali kilti klausimas, kada įsigalioja elektroniniai duomenų pranešimai ir teisiškai įpareigoja šalis, nepalaikančias tarpusavyje tiesioginio ir momentinio ryšio. Nuo atsakymo į šį klausimą priklauso atsakymas į sekantį klausimą – nuo kurio momento tokiu atveju teismo procesiniai dokumentai bus laikomi įteiktais ir bus pradedami skaičiuoti visi terminai. Praktika bei doktrina pateikia keletą galimų atsakymų, kurių kiekvienas iš esmės nustato, kuri šalis turėtų prisiimti atitinkamo pranešimo sunaikinimo, dingimo ar pažeidimo riziką, jo perdavimo, persiuntimo metu⁸³. Šio klausimo išsprendimui gali būti pritaikytos keturios pagrindinės teorijos:

1. informacinė teorija (ang. *information theory*). Ši teorija nustato, kad bet koks pranešimas įsigalioja tik nuo to momento, kai gavėjas sužino apie tokio pranešimo turinį;
2. gavimo arba recepcijos teorija (angl. *Reception theory*). Remiantis šia teorija, bet koks pranešimas įsigalioja nuo to momento, kai gavėjas realiai fiziškai gavo tą pranešimą ar jis gavėjui tapo bent jau prieinamas, nors gavėjas dar nėra sužinojęs jo turinio;
3. pašto dėžutės teorija (ang. *mail box rule*). Šios teorijos esmė – pranešimas įsigalioja kai tik yra išsiunčiamas. Ši teorija paprastai taikoma netiesioginėms ir nemomentinėms komunikacijų formoms, tokioms kaip telegrama, teleksas;
4. formulavimo teorija (angl. *formulation theory*). Ši teorija nustato, kad pranešimas įsigalioja nuo to momento, kai gavėjas pradeda formuluoti savo atsakymą į gautą pranešimą⁸⁴.

Atsižvelgus į visų šių teorijų išsamesnę analizę bei taikymą, galime pasakyti, kad pranešimo dingimo, iškrypimo ir pan. rizika tarp šalių gali būti paskirstyta tik tinkamai ir

⁸³ CIVILKA, M. *Elektroninės komercijos teisiniai aspektai: bendrieji klausimai*. Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Informatikos teisės centras. Prieiga per internetą: <http://itc.tf.vu.lt/>. 2002, p. 101.

⁸⁴ Ten pat, p. 101 – 102.

kruopščiai įvertinus bei palyginus kiekvienos iš jų poziciją ir vaidmenį. Modernių technologijų kontekste komunikacijų ir pranešimų persiuntimo kokybė yra labai aukšta ir gavimo momentas vis artėja prie išsiuntimo momento, todėl konkretus ir tikslus laiko momentas, kada būtent įsigalioja pranešimas, tampa vis mažiau svarbus, tačiau pasitaiko gedimų, kurie šalims gali sukelti labai rimtų pasekmių. Atsižvelgiant į šiuos ir kitus samprotavimus, reikėtų padaryti išvadą, kad remiantis daugumos teisinių sistemų pozicija, išeities tašku, nustatant pranešimo įsigaliojimo vietą ir laiką, yra gavimo teorija, nes būtent ji pateikia realiausią ir teisingiausią principą. Ji turėtų būti taikoma ir tais atvejais, kai tradiciškai buvo taikoma pašto dėžutės teorija, nes pastaroji yra visiškai netinkanti modernių technologijų atžvilgiu. Remiantis aukščiau išdėstytu, galima teigti, kad tėra dvi išimtys iš minėtos taisyklės: kai šalys specialiai susitarė dėl tokio nukrypimo nuo gavimo teorijos, arba kai pranešimo gavėjas yra kaltoji šalis, dėl kurios veiksmų ar neveikimo nukentėjusioji šalis yra priversta siųsti pranešimą⁸⁵. Taigi, jei teismo pranešimai, šaukimai ir kiti procesiniai dokumentai įteikiami per telekomunikacijų galinius įrenginius, žinoma tik tais atvejais, kai toks įteikimo būdas yra galimas, gaunačiosios šalies atžvilgiu turėtų įsigalioti nuo to momento kai gavėjas realiai fiziškai gavo tą pranešimą ar jis gavėjui tapo bent jau prieinamas.

Nors Tarybos reglamentas dėl dokumentų įteikimo sako, jog: „Veiksminga ir operatyvi civilinių bylų nagrinėjimo tvarka reiškia, kad teisminių ir neteisminių dokumentų perdavimas tarp valstybių narių paskirtų vietos institucijų turi būti atliekamas tiesiogiai ir greitomis priemonėmis, o.....,Greitam dokumentų perdavimui užtikrinti gali būti naudojamos visos atitinkamos priemonės, jeigu laikomasi tam tikrų sąlygų, reikalaujančių, kad gautas dokumentas būtų įskaitomas ir patikimas“, tačiau Reglamentas nenumato tokio teismo procesinių dokumentų įteikimo būdo, kaip tiesioginis įteikimas per telekomunikacijų galinius įrenginius. Tikriausiai yra manoma, kad jei būtų leidžiamas toks įteikimo būdas, kiltų daug sunkumų ir įvairiausių problemų tiek dėl dokumento tikrumo, tiek dėl jo įteikimo momento (nors teorija bei praktika pateikia atitinkamas aukščiau minėtas elektroninių pranešimų gavimo momento teorijas), tiek dėl įteikimo užtikrintumo bei daugelis su informacinėmis technologijomis bei jų naudojimu susijusių problemų. Įteikti teisminius dokumentus per telekomunikacijų galinius įrenginius gali tik gaunačiosios agentūros, jeigu taip yra leidžiama pagal paskirties valstybės teisę. Taip pat tokiu įteikimo būdu valstybės gali naudotis, jei atitinkamoje byloje, turinčioje tarptautinį

⁸⁵ CIVILKA, M. *Elektroninės komercijos teisiniai aspektai: bendrieji klausimai*. Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Informatikos teisės centras. Prieiga per internetą: <http://itc.tf.vu.lt/>. 2002, p.104 - 105.

(užsienio) elementą, teismo pranešimai, šaukimai, prašymai ir kiti procesiniai dokumentai yra įteikiami vadovaujantis 1965 m. Hagos konvencija dėl dokumentų įteikimo ir valstybės pagal šios Konvencijos 11 straipsnį yra susitarusios dėl tokio dokumentų įteikimo būdo, arba, jeigu teisminiai dokumentai atitinkamoje byloje yra įteikiami pagal dvišalės tarptautinės sutarties dėl teisinės pagalbos nuostatas ir tos valstybės, kurioje turi būti įteikti teismo procesiniai dokumentai, civilinio proceso teisė leidžia tokį teisminių dokumentų įteikimo būdą – per telekomunikacijų galinius įrenginius. Manytume, kad jei teismo procesiniai dokumentai įteikiami vadovaujantis atitinkamos valstybės nacionalinės teisės tarptautinio civilinio proceso normomis ir tokius dokumentus norima įteikti pasitelkiant į pagalbą elektroninį pašta, faksą kitus telekomunikacijų galinius įrenginius, reikia žiūrėti, ar tai leidžia valstybės, kurioje turi būti įteikti teisminiai dokumentai teisė – ar ji leidžia tokį įteikimo būdą ir kokios taisyklės bei reikalavimai tokiam įteikimo būdui taikomi.

Šios darbo dalies pabaigoje reikėtų pasakyti, jog vystantis informacinėms technologijoms, teismo procesinių dokumentų įteikimas pasitelkiant į pagalbą šias priemones tarptautinio įteikimo atvejais dar nėra plačiai naudojamas. Nors yra siekiama kuo spartesnio ir efektyvesnio teismo pranešimų, šaukimų bei kitų procesinių dokumentų įteikimo užsienio valstybėse esantiems asmenims, tačiau naujausiame tarptautinių dokumentų įteikimą reguliojančiame teisės akte, t.y. 2000 m. gegužės 29d. Tarybos reglamente (EB) Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse, valstybėms narėms yra leidžiama pareikšti, kad jos nepripažįsta tiesioginių įteikimo būdų, tokių kaip tiesioginis pristatymas paštu ar tiesioginis perdavimas per valstybės narės, į kurią kreipiamasi, teismo pareigūnus, tarnautojus ar kitus kompetetingus asmenis. Dauguma valstybių narių pasinaudojo šia teise ir pripažįsta teismo procesinių dokumentų įteikimą tik per perduodančiasias bei gaunančiasias agentūras ir atitinkamais atvejais per diplomatinis arba konsulinius kanalus. Teismo procesinių dokumentų įteikimas per telekomunikacijų galinius įrenginius pagal šį Reglamentą yra įmanomas tik tarp perduodančiųjų ir gaunančiųjų agentūrų. Atsižvelgiant į tai, kad Reglamentu siekiama pagerinti teisinį tikrumą pareiškėjui ir adresatui, siekiant nuoseklumo, taip pat spartesnio ir efektyvesnio teismo procesinių dokumentų įteikimo užsienio valstybėse esantiems asmenims, Europos Komisija siūlo įvesti vieningą normą visoms valstybėms narėms, kuri neleistų nepritari tiesioginiam dokumentų įteikimui.

IŠVADOS.

1. Teismo procesinių dokumentų įteikimas yra labai svarbus tiek nacionalinio, tiek tarptautinio civilinio proceso institutas. Tinkamas teisminių dokumentų įteikimas sudaro galimybę realizuoti pagrindines šalių teises, turi įtakos civilinio proceso principų realizacijai. Tinkamas šio instituto taikymas yra viena iš būtinų bylos nagrinėjimo sąlygų, taip pat turi įtakos užsienyje priimto teismo sprendimo pripažinimui ir vykdymui. Šių dienų visuomenėje žmonės daug keliauja, yra sudarinėjami įvairūs sandoriai tarp užsienio fizinių bei juridinių asmenų, Europos Sąjungos ribose vystomas laisvas asmenų, kapitalo, prekių bei paslaugų judėjimas, todėl neišvengiamai kyla civiliniai ginčai ir yra nagrinėjamos bylos, turinčios tarptautinį elementą ir teismo procesinius dokumentus reikia įteikti užsienio valstybėse esantiems asmenims. Siekiant, kad įteikimas būtų kuo paprastesnis, tinkamesnis ir spartesnis, dokumentų įteikimo taisyklės bandoma suvienodinti priimant tarptautinius teisės aktus.
2. Kiekvieną kartą, kai teismo procesiniai dokumentai turi būt įteikti asmeniui, esančiam užsienio valstybėje, svarbu žinoti, kokio teisės akto nustatytais taisyklėmis reikia remtis. Jei adresatas yra ES valstybėje narėje ir žinomas tikslus jo adresatas, taikomas 2000 m. gegužės 29d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse (išskyrus Daniją). 1965 m. lapkričio 15 d. Hagos konvencija dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo užsienyje taikoma tais atvejais, kai adresatas yra valstybėje kuri nėra ES narė, tačiau yra Konvencijos dalyvė ir žinomas tikslus gavėjo adresatas. Ši Konvencija taip pat taikoma Danijai. Dvišalės tarptautinės teisinės pagalbos sutartys taikomos kai dokumentų negalima įteikti nei pagal Reglamentą, nei pagal Konvenciją. Taip pat tais atvejais, kai šalis nors ir yra Konvencijos dalyvė, tačiau yra pareiškusi, kad jos dokumentus įteiks vadovaujantis dvišale sutartimi. Visais kitais atvejais, kai tarptautiniais teisės aktais dėl teisminių dokumentų įteikimo remtis negalima, reikia vadovautis nacionalinės teisės tarptautinio civilinio proceso normomis.

3. Kad teisinė pagalba tarp valstybių vyktų kuo sklandžiau ir teismo procesiniai dokumentai asmenims, esantiems užsienio valstybėse, būtų įteikiami kuo greičiau ir tinkamiau, yra kuriamos įvairios priemonės ir naudojamosi įvairiais įteikimo būdais. Kol kas dauguma valstybių yra pasinaudojusios Hagos konvencijos dėl dokumentų įteikimo ir Traybos reglamento Nr. 1348/2000 suteikta teise prieštarauti, kad dokumentai būtų įteikti tiesiogiai siunčiant juos paštu ar tiesiogiai per kompetetingus pareigūnus. Tačiau Europos komisijos siūlymu Reglamentas netrukus turėtų būti pakeistas ir teisminius dokumentus valstybėse narėse būtų galima įteikti minėtais tiesioginiais būdais.

LIETRATŪROS SĄRAŠAS:

1. Įstatymai ir kiti teisės aktai

- 1.1 Lietuvos Respublikos Konstitucija: (Pagrindinis įstatymas). – V., 1994.
- 1.2 Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. – V., 2002.
- 1.3 2000 m. gruodžio 22d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo bei vykdymo užtikrinimo (OL, 2001 L 12/1).
- 1.4 2000 m. gegužės 29d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse (OL, 2000 L 160/37, p. 227).
- 1.5 1965 m. lapkričio 15 d. Hagos konvencija dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo užsienyje. – VŽ, 2000, Nr. 44-1252.
- 1.6 Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. - VŽ, 1995, Nr. 13-296.
- 1.7 Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. – VŽ, 2001, Nr. 75-2635.
- 1.8 Lietuvos Respublikos ir Ukrainos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. – VŽ, 1994, Nr.91-1767.
- 1.9 Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. – VŽ, 1994, Nr.43-779.
- 1.10 Lietuvos Respublikos ir Moldovos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. – VŽ, 1995, Nr.19-440.

2. Specialioji literatūra

- 2.1 CIVILKA, M. *Elektroninės komercijos teisiniai aspektai: bendrieji klausimai*. Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Informatikos teisės centras. Prieiga per internetą: <http://itc.tf.vu.lt/>. 2002.
- 2.2. DRIUKAS, A., VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. II tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006.
- 2.3. LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005.
- 2.4 LOUGHLIN, P., GERLIS S. *Civil procedure*. London:Cavendish Publishing Limited. 2004.

- 2.5 NEKROŠIUS, V. Civilinis procesas: *koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*. Vilnius: Justitia, 2002.
- 2.6. AS ZUCKERMAN, A. *Civil procedure*. London. Lexis Nexis UK 2003.
- 2.7. MIKELĖNAS, V. Civilinio proceso teisės vienodinimas bei derinimas ir naujasis Lietuvos Civilinio proceso kodeksas. *Jurisprudencija*, 2002, nr. 28(20), p. 178-183.
- 2.8. PAŠKAUSKAS, Ž. Elektroninės informacijos saugos tarptautinio teisinio reguliavimo analizė: Lietuvos padėtis. *Jurisprudencija.Mokslo darbai*, 2006, nr. 5(83), p. 82-89.

3. Praktinė medžiaga

- 3.1 Europos Teisingumo Teismo 2006 m. gruodžio 14 d. sprendimas byloje C-283/05, *ASML Netherlands v. Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS)*.
- 3.2 Europos Teisingumo Teismo 2006 m. vasario 9 d. sprendimas byloje C-473/04, *Plumex v. Young Sports NV*.
- 3.3 Europos Teisingumo Teismo 2005 m. lapkričio 5 d. sprendimas byloje C-443/03, *Gotz Leffler v. Berlin Chemie AG*.
- 3.4 Generalinės advokatės Christine Stix-Hackl 2005 m. birželio 28 d. išvada Europos Teisingumo Teismo byloje C-443/03 *Gotz Leffler v. Berlin Chemie AG*.
- 3.5 Europos bendrijų Komisijos pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento iš dalies keičiančio 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse. Briuselis, 07.07.2005 KOM(2005) 305 galutinis. 2005/0126(COD);
- 3.6 Konvencijos dėl civilinio pceso ratifikavimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. IXP-1795, 2002 07 23. Pateikė – Markevičius Vytautas, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija;
- 3.7 Aplinkraštis dėl teisinio bendradarbiavimo tvarkos civilinėse ir komercinėse bylose pagal ES teisę. 2004 04 30. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija.

4. Kita medžiaga

- 4.1 Outline Hague service convention [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.hcch.net/upload/outline14e.pdf>>;
- 4.2 AMIEL, A. Recent developments in the interpretation of article 10 (A) of the Hague convention on the service abroad of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>;

- 4.3 Europos teisminis tinklas *dokumentų įteikimas* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006-12-10].
Prieiga per internetą: <://ec.europa.eu/civiljustice/serv_doc_fra_lt.htm>;
- 4.4 Europos teisminis tinklas *dokumentų įteikimas* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006-12-10].
Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/civiljustice/serv_doc_bel_lt.htm>;
- 4.5 Iš dalies pakeistas pasiūlymas Europos parlamento ir Tarybos reglamentas dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse („Dokumentų įteikimo“) (pateikta Komisijos pagal EB sutarties 250 straipsnio 2 dalį) iš *EUR-Lex* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-02]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006PC0751:LT:NOT>>.

SUMMARY.

An important part of any court or dispute resolution process is the requirement that all parties to the dispute receive proper notice of the proceedings and receive copies of all documents and evidence that will be used at the civil procedure. So if you become involved in legal proceedings, you will have to send various documents to the other party to the dispute and receive others in return. To use the legal term, you will have to serve documents.

It is very important to serve documents properly because of the principles of the civil procedure on which all the procedure is based. Also it is very important to warrant the rights to the parties of the procedure. The documents must be served properly because it is one of the main conditions to adjudicate and do the judgment.

When addressee of the documents is in the foreign country we must use not only national laws but also look at the international documents which regulate how to serve documents. And each time we should know which law we have to apply, depending on the residence of the addressee.

In order to stand the modern way and seeking that judicial assistance between the states would be more effective, more fluent and faster, various means and implements are created. It has to make sure, that addressees who are abroad, will know about the legal documents on time and these documents will be served properly and as of right, simply and fast.